

Motivacija žrtava kaznenih djela za sudjelovanje u restorativnim procesima

Jakelić, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:360318>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

MOTIVACIJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA ZA
SUDJELOVANJE U RESTORATIVNIM PROCESIMA

Studentica: Mia Jakelić

Zagreb, rujan, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

MOTIVACIJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA NA
SUDJELOVANJE U RESTORATIVNIM PROCESIMA

Studentica: Mia Jakelić

Mentorica: doc.dr.sc. Anja Mirosavljević

Zagreb, rujan, 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ovim putem potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad na temu “Motivacija žrtava kaznenih djela za sudjelovanje u restorativnim procesima” i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, ideje i spoznaje koje su citirane u radu ili se temelje na drugim izvorima posebno su naznačeni u tekstu te su adekvatno prikazani u popisu literature.

Ime i prezime: Mia Jakelić

Mjesto i datum: Zagreb, 07. rujna 2022.

Naslov rada: Motivacija žrtava kaznenih djela za sudjelovanje u restorativnim procesima

Ime i prezime studentice: Mia Jakelić

Mentorica: doc.dr.sc. Anja Mirosavljević

Program / modul na kojem se polaže diplomski ispit: Socijalna pedagogija, modul Djeca i mladi

Sažetak rada:

Restorativna pravda predstavlja novi, alternativni pristup sankcioniranju počinitelja kaznenih djela i kao takva predmet je brojnih istraživanja. Žrtva i počinitelj uz pomoć stručne osobe (posrednika) nastoje izgladiti nastali sukob koji je posljedica kaznenog djela počinjenog na štetu žrtve te zajednički surađuju kako bi se razriješile okolnosti i posljedice kaznenog djela. S obzirom da se posebni fokus stavlja upravo na žrtvu, od velike je važnosti detaljno analizirati motivaciju žrtve i njenu spremnost na sudjelovanje u restorativnom procesu te koji to čimbenici mogu pozitivno i negativno utjecati na razinu motivacije. Osim toga, dobivenim spoznajama možemo lakše djelovati kao stručnjaci i biti podrška žrtvi, a s druge strane imati uvid u to je li kao sudionik procesa zadovoljna procesom, je li proces bio uspješan te što se može poboljšati u budućnosti.

Cilj ovog rada je pregledom dostupne literature, hrvatske i inozemne, opisati restorativnu pravdu kao jedan od pristupa sankcioniranju kaznenih djela, sažeti i upotpuniti postojeća znanja o motivaciji žrtava kaznenih djela u restorativnim procesima, detektirati koji su to čimbenici koji pozitivno i negativno utječu na njenu motivaciju prije i za vrijeme trajanja procesa te istražiti koju ulogu u svemu tome ima posrednik kao stručna osoba koja vodi proces.

Ključne riječi: restorativna pravda, restorativni proces, motivacija žrtve, posrednik

Title: Victims motivation for participating in restorative justice processes

Student: Mia Jakelić

Mentor: Anja Miroslavljević, Ph.D

Program / module: Social Pedagogy/ Children and Youth

Summary:

Restorative justice represents new, alternative way of sanctioning the offenders and because of that is often the main focus of different researches. In restorative process, victim and offender try to fix the consequences, cooperate and reconcile after the offense is made with the help from mediator. All the way through the process, the main focus is on victim and that's why it is very important to analyse victims motivation for participating in process and also detect all the factors that can increase or decrease her motivation. By having all the insights, as experts, we can be better at supporting and cooperating with victim. Inevitably, we can recognise victims satisfaction with the process, efficacy of the process and also conclude what can be done better in the future.

This paper aims to describe, while examining all the accessible literature (croatian and foreign), restorative justice as a way of sanctioning the offenders, summarize and expand existing knowledge about victims motivation for participating in restorative processes and detect all the factors, positive or negative, that can affect on victims motivation before and during the process. Finally, one of the aims is also to examine mediators role in motivating the victims .

Key words: restorative justice, restorative process, victims motivation, mediator

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RESTORATIVNA PRAVDA-osnovni pojmovi i značajke	2
2.1. Definicije restorativne pravde	2
2.2. Teorijski koncepti restorativne pravde	4
2.3. Modeli restorativne pravde	7
2.4. Načela restorativne pravde	9
3. RESTORATIVNA PRAVDA U HRVATSKOJ	10
4. OPĆENITO O MOTIVACIJI	14
4.1. Teorije motivacije	15
5. MOTIVACIJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA ZA SUDJELOVANJE U RESTORATIVNIM PROCESIMA	17
5.1. Počinitelj i njegov utjecaj na motivaciju žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima	25
5.2. Uloga posrednika u motiviranju žrtve za sudjelovanje u procesu	27
6. ZAKLJUČAK	32
7. LITERATURA	33

1. UVOD

Može se reći da restorativna pravda svoje korijene vuče još od drevnih civilizacija kroz različite oblike kompenzacije i rješavanja konflikata zavađenih strana. Međutim, kao oblik reakcije na kriminalitet u sustavu pravosuđa postaje aktualna 1970-tih godina. Uz kažnjavajući i rehabilitacijski pristup, restorativna pravda predstavlja alternativni oblik sankcioniranja, a sam naziv potječe od engleske riječi „restore“ koja znači obnoviti, vratiti u prijašnje stanje, postaviti u početni položaj (Žižak i Miroslavljević, 2013). Restorativnim pristupom se nastoji izbjeći stigmatizacija žrtve, koja je u fokusu procesa, i počinitelja koji prolaze kroz dugotrajni sudski proces, a s druge strane im se želi omogućiti mirno rješavanje nastalog sukoba uz pomoć stručnjaka te dolaženje do poželjnog ishoda za jednu i drugu stranu.

Moj interes za ovu temu prvenstveno je potaknut predmetom Izvansudska nagodba gdje sam prvi put detaljno učila o konceptu restorativne pravde. Proces restorativne pravde kao načini rješavanja sukoba nastalim kaznenim djelom nas „uče“ da i žrtva i počinitelj kroz komunikaciju, međusobno uvažavanje, empatiju i razumijevanje, stvari mogu sagledati iz druge perspektive (u koju često nemaju direktan uvid) te na temelju toga lakše donijeti odluke, pružiti i prihvatiti isprike, preuzeti odgovornost za svoje ponašanje i na kraju krajeva, ojačati sami sebe.

U svojoj pozadini restorativna pravda ima različite teorijske koncepte koji su povezani s načelima restorativne pravde poput načela dobrovoljnosti, aktivne participacije sudionika, preuzimanje odgovornosti počinitelja za počinjeno kazneno djelo, uključivanje i šire zajednice u rješavanje sukoba i sl. Iz svega toga nastali su razni modeli restorativne pravde koji se danas koriste u praksi.

Kao što je već spomenuto, u restorativnim procesima je žrtva u fokusu za razliku od ostalih pristupa gdje je pažnja više usmjerena na počinitelja i njegovo sankcioniranje i promjenu ponašanja. Motivacija žrtava za sudjelovanjem u restorativnim procesima može biti različita, ali mi kao stručnjaci imamo ulogu procijeniti njenu motivaciju i spremnost za sudjelovanje. Na temelju toga odlučujemo je li neki od restorativnih procesa primjeren za nju ili ne te kolika je vjerojatnost da će proces biti uspješan i hoće li zadovoljiti žrtvine potrebe i očekivanja. Osim što u obzir uzimamo motivaciju žrtve, ne smijemo zanemariti motivaciju počinitelja.

Posrednik kao „čuvar procesa“ i osoba koja predstavlja most između dvije strane u sukobu ima važnu ulogu u motiviranju žrtve, predstavlja moralnu podršku i svojim znanjem i kompetencijama vodi proces ka određenom cilju.

U ovom diplomskom radu kroz preglede istraživanja, osim što će se u uvodnom dijelu opisati generalno restorativna pravda i restorativni procesi (i u svijetu, ali i u Hrvatskoj), detaljan fokus će uglavnom biti na motivaciji žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima te koji su to čimbenici koji utječu na nju. Analizirati će se neki čimbenici povezani direktno sa žrtvom primjerice njene emocije, stavovi, doživljaji i sl., ali će se u obzir uzeti i vanjski čimbenici poput samog počinitelja i njegovih karakteristika i ponašanja te posrednika koji također ima utjecaj na motivaciju žrtve.

2.RESTORATIVNA PRAVDA-osnovni pojmovi i značajke

2.1. Definicije restorativne pravde

Kada je riječ o restorativnoj pravdi, važno je prije svega definirati čin kaznenog djela. Kazneno djelo se definira kao radnja koju zakon smatra protupravnom i samim time propisuje načine sankcioniranja tih radnji, a počinjena je od strane počinitelja na štetu žrtve. Kazneno djelo može imati razne fizičke, emocionalne i materijalne posljedice za žrtvu, ali i za društvo (Hrvatska enciklopedija, 2022).

U promatranju društvenih reakcija na kriminalitet, najčešće se spominju tri pristupa: kažnjavajući, rehabilitacijski i restorativni pristup. Kažnjavajući pristup kroz ograničavanje slobode počinitelja i njihovo najčešće zatvaranje u kaznene ustanove poručuje počiniteljima da njihovo kršenje normi mora biti sankcionirano (Nahmias i Aharoni, 2017). Ovaj pristup na neki način zadovoljava potrebu javnosti i društva za ostvarivanjem pravde i potvrđuje sveopću tezu da počinitelj mora biti kažnjen zbog toga što je prekršio zakon (Hershenov, 2002). S druge strane, rehabilitacijski pristup se usmjerava na samog počinitelja, tretman, usvajanje pozitivnih obrazaca ponašanja i prevenciju recidivizma te pokušava izbjeći strogo sankcioniranje i izoliranje počinitelja (Davis, 2020).

Kao treći konceptualni okvir za promatranje maloljetničkog kriminaliteta pojavljuje se restorativni pristup. Iako se on javlja još davne 1970-te kroz prve medijske programe,

ali i pojave diverzije u procesuiranju maloljetničkog kriminaliteta, sve više dobiva na važnosti tek od 1990-tih (Law Commission of Canada, 2003; prema Gaudreault, 2005). To je proces u kojem se „obnavlja“ odnos između počinitelja i žrtve koji je oštećen s obzirom na posljedice počinjenog kaznenog djela. Za razliku od ostalih pristupa, restorativna pravda djeluje kao puno pristupačniji način rješavanja nastalog sukoba između počinitelja i žrtve te je neupitno da se sam proces odvija s mnogo više suosjećanja i uvidavnosti s obzirom na tešku poziciju u kojoj se nalazi žrtva, ali i počinitelj (Gaudreault, 2005).

Restorativna pravda podrazumijeva nekoliko principa kojima se vodi, a to je, najšire gledajući, da je potrebno uključiti žrtvu, počinitelja i njihovu širu zajednicu u medijacijski proces kako bi bio što uspješniji (Marshall, 1999). U narednim poglavljima bit će više riječi o načelima restorativne pravde.

Također, prilikom definiranja restorativne pravde neki od autora analiziraju restorativnu pravdu kao proces i restorativnu pravdu kroz prizmu ishoda kojima teži. Restorativna pravda može se definirati kao proces u kojem sve strane koje su povezane s počinjenim kaznenim djelom zajedno surađuju kako bi se razriješile posljedice kaznenog djela (Marshall, 1998; prema Mirosavljević, 2015). Zehr (2002) navodi kako svi sudionici ovog procesa moraju identificirati i baviti se potrebama, povredama i obavezama proizašlim iz počinjenja kaznenog djela i njegovih posljedica kako bi se konflikt mogao razriješiti. Ovakav pristup kritizira Walgrave (2011) navodeći da se nijedan proces ne može evaluirati ni definirati bez da se u obzir uzmu njegovi ishodi te naglašava da se obnova odnosa mora proučavati kao ishod koji se želi postići, a ne samo kao proces.

Tu dolazimo do druge skupine teoretičara koji restorativnu pravdu proučavaju kroz moguće ishode takvog procesa. Braithwaite (1996) definira restorativnu pravdu kao oblik kaznenog sustava koji fokus stavlja na žrtvu koja je pogođena i ugrožena kaznenim djelom te je cilj procesa osnažiti žrtvu. Walgrave (2002; prema Rossner, 2019) definiciju restorativne pravde kao procesa kritizira i navodi da je nepotpuna jer zanemaruje njene ishode, a to su obnova odnosa, popravak štete nastale kaznenim djelom, osnaživanje žrtve i sl. Također navodi da svođenje restorativne pravde isključivo na proces kreira viđenje restorativne pravde kao pukog pravnog propisa koji se nalaže u slučaju počinjenja određenih kaznenih djela.

Bez obzira na sve, važno je naglasiti da restorativna pravda nije nužno medijacijski proces u kojem se iziskuje susret dvije strane niti je restorativna pravda nužan pristup u kojem se očekuje rješenje sukoba, pomirba i oprost. Važno je naglasiti da je restorativna pravda samo kompas koji usmjerava ka konstruktivnom rješavanju nastalih sukoba gdje se nastoji izbjeći stigmatizacija i potencijalna izolacija počinitelja, viktimizacija žrtve i zanemarivanje zajednice (Zehr, 2002).

Osim što je u najvećem fokusu restorativne pravde poboljšanje odnosa između počinitelja i žrtve te kompenzacija nastale štete, veliku ulogu ima i stručnjak odnosno facilitator koji vodi proces i pruža podršku i jednoj i drugoj strani (Vujsinović, 2019).

2.2. Teorijski koncepti restorativne pravde

Postoje različite teorije koje nastoje razjasniti koncept i premise restorativne pravde, ali ih je ponekad teško odvojiti i posebno kategorizirati s obzirom da se nadovezuju jedne na drugu. Tako se u literaturi spominju teorija ozdravljujuće pravde, teorija socijalne podrške, teorija isprike, teorija ozdravljajućeg dijaloga, teorija sprečavanja moralnog povlačenja, teorija socijalnog i moralnog razvoja, reintegrativno posramljivanje, teorija socijalne kontrole, teorija proceduralne pravde i sl. (Miroslavljević, 2015).

Za potrebe pisanja ovog diplomskog rada važno je izdvojiti neke teorijske koncepte koji osim što omogućuju bolje razumijevanje teorijske pozadine samog procesa, indirektno prikazuju što je sve prije i za vrijeme samog procesa važno za motiviranje žrtve, ali i počinitelja za sudjelovanje u procesu.

Kada govorimo o motivaciji žrtve i počinitelja, teorijski koncept ozdravljujuće pravde (ili teorija psihološkog i moralnog ozdravljenja) govori o materijalnoj i simboličkoj nadoknadi. Materijalna nadoknada se naravno odnosi na konačnu nagodbu između oštećenika i počinitelja u vidu novčane kompenzacije, rada za opće dobro i sl. te je ona "opipljiva". S druge strane, simbolična nadoknada je manje vidljiva i odnosi se na oprost, proradu emocija, kajanja i izražavanje poštovanja jedne strane prema drugoj. Dakle, ovi autori naglašavaju ključnu ulogu upravo te simboličke nadoknade prilikom provedbe procesa (Retzinger i Scheff, prema Barton, 2000). Upravo različita istraživanja pokazuju da je simbolička naknada poput razgovora s počiniteljem i jednostavna isprika ono što je žrtvu motiviralo na sudjelovanje u procesu (Umbreit i Coates, 1992.; Coates i Gehm, 1985., prema Umbreit, Vos i Coates, 2006.; prema Miroslavljević, 2015).

Teorija socijalne podrške naglašava važnost uključivanja i drugih pojedinaca u proces restorativne pravde. To se konkretno odnosi na bliske osobe žrtve i počinitelja i osobe iz zajednice koje su podrška sudionicima u procesu i koji na određeni način mogu pomoći u obnovi odnosa. Upravo osobe s kojima žrtva i počinitelj imaju ostvarene snažne veze (obitelj, prijatelji i ostali članovi zajednice) mogu biti motivatori za njihovo uključenje u proces, a samim time mogu doprinijeti i uspješnosti procesa (Schiff, Bazemore i Brown, 2011).

Teorija ozdravljajućeg dijaloga upućuje na to da se restorativna pravda uspješno može provoditi kroz dijalog između počinitelja i žrtve koji se odvija u sigurnom okruženju. U tom procesu veliku ulogu ima i posrednik koji održava razinu kvalitete dijaloga i omogućuje izražavanje emocija i jedne i druge strane (Umbreit i dr., 2003; Van Ness i Schiff, 2001., Bazemore i Schiff, 2011. ; prema Žižak i Miroslavljević, 2013). Razgovor s počiniteljem i mogućnost da žrtva iskaže i svoje viđenje kaznog djela i cijelog procesa, ali i čuje počiniteljevu stranu također jedan od glavnih motiva zašto žrtve, ali i počinitelji pristaju na sudjelovanje u procesu (Suzuki i Yuan, 2021).

Teorija isprike definira ispriku kao specifičan psihološki fenomen koji je posebice prisutan i važan u restorativnim procesima. Upravo isprika predstavlja simboličku reparaciju odnosa od koje mogu profitirati i žrtva i počinitelj, a istraživanja pokazuju da je žrtvama isprika izuzetno važan dio procesa te ju očekuju čuti od počinitelja. To je opravdano s njihove strane s obzirom da isprika omogućuje osnaživanje žrtve nakon što su posljedice kaznenog djela utjecale na nju, ali također omogućuje osjećaj zadovoljenja pravde. I to su neki od glavnih motiva zbog kojih se žrtva želi uključiti u proces (Dhami 2015, prema Larkins, 2018). Pretpostavka je da idealan ishod restorativnog procesa i dijaloga između počinitelja i žrtve jest iskrena isprika upućena žrtvi od strane počinitelja, žrtvino prihvaćanje isprike i njen oprost te zajednički osjećaj zadovoljstva i dobre volje na kraju procesa (Choi, Bazemort i Gilbert, 2012).

Teorija sprečavanja moralnog povlačenja bavi se moralnim pitanjima i spominje 4 unutarnja mehanizma moralnog povlačenja kojima pojedinac nastoji „utišati“ svoju savjest kada se ponaša na određeni način koji šteti drugima (Bandura 1990; prema Barton, 2000):

- 1) racionalizacija kao opravdavanje i traženje pozitivnih ishoda nekog djela kako bi se zanemarili negativni ishodi

- 2) umanjivanje ozbiljnosti djela, negativnih učinaka djela na druge ili ozljede i prave štete koje mogu nastati djelom
- 3) umanjivanje ili negiranje vlastite odgovornosti za počinjeno djelo
- 4) okrivljavanje/dehumaniziranje ili negiranje žrtve

Ovi mehanizmi, osim što se javljaju kod počinitelja, javljaju se i kod žrtve te mogu utjecati na ishod procesa. Žrtvina percepcija počinitelja kao negativca i loše osobe može djelovati na njenu motivaciju i veliku ulogu u cijelom procesu ima posrednik koji bi trebao motivirati žrtvu da preispita svoju perspektivu počinitelja i pruži mu priliku za oprost, ali i da facilitira dijalog između dvije strane. Osim toga, radeći na rješavanju konflikta s počiniteljem dolazi i do ozdravljenja žrtve (Mirosavljević, 2015).

Teorija proceduralne pravde naglašava važnost ishoda nekog procesa, ali i načina koji se dođe do tog ishoda. Konkretnije, ako je sam restorativni proces proveden na ispravan način u smisluda naglašava aktivnu participaciju obje strane, pravednost u samom postupku, neutralnost/nepristranost posrednika i priliku da se čuje i jedna i druga strana, bez obzira što ishod procesa može biti nepovoljan za pojedinca, on će ga doživljavati sveukupno pravednim. Žrtve, ali i počinitelji kaznenih djela se susreću s različitim emocijama prije i za vrijeme trajanja susreta, osjećaju se nesigurno i smatraju da nemaju kontrolu nad procesom koji ih čeka. Upravo su to neki od čimbenika koje treba uzeti u obzir posebice prilikom motiviranja žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima iz razloga što će žrtva prije pristati sudjelovati ako je na vrijeme informirana, pripremljena za susret s počiniteljem, ako aktivno sudjeluje u procesu i kada joj se pruža prilika da se čuje i njen glas i pritom utječe na ishod proces. Cilj je da žrtva (i počinitelj) imaju subjektivan osjećaj pravednosti procesa (Ljubotina, 2004).

Kao što se da primijetiti, sve navedene teorije analiziraju osnovne koncepte restorativne pravde na svoj način i pritom definiraju što je od navedenog bitno za uspješnost samog procesa, ali i što od toga utječe na motivaciju žrtve. Čimbenici poput nadoknade (simbolične ili materijalne), način na koji se provodi proces restorativne pravde, osobe koje mogu utjecati na povećanje motivacije žrtve i počinitelja za sudjelovanjem u restorativnim procesima itd., su upravo čimbenici (uz brojne druge koji će biti razloženi kasnije u radu) koji su se doista pokazali važnima prilikom proučavanja motivacije žrtve. Upravo analiza navedenog pomaže praćenju uspješnosti procesa i motivacije žrtve no ne smije se zanemariti ni uloga posrednika kojemu je to jedna od glavnih zadaća.

2.3. Modeli restorativne pravde

U literaturi se najčešće navode sljedeća četiri osnovna modela restorativne (Bazemore i Umbreit, 2001.; Bazemore i Griffiths, 2003.; Zernova, 2007; prema Miroslavljević, 2014).

- medijacija između žrtve i počinitelja
- obiteljska konferencija
- suđenje u krugu (krugovi)
- vijeće za nadoknadu štete

Medijacija između žrtve i počinitelja odnosi se na zajedničke susrete počinitelja i oštećenika u prisustvu posrednika u sigurnom i kontroliranom okruženju te je najčešće prisutan model restorativne pravde. Cilj susreta je nadoknada štete kroz zajednički dogovor, ali i prorada emocija i doživljaja kaznenog djela i jedne i druge strane. Ovakav način rješavanja sukoba odnosno delikata seže daleko u prošlost kada su se kroz medijaciju u zajednici rješavali različiti sukobi u zajednici te su se nastojali reparirati odnosi. Ovakva praksa pokazala je brojne pozitivne rezultate, primjerice, žrtve su nakon procesa pravosudni sustav doživljavale pravednijim i pozitivnijim, a kod počinitelja se smanjila stopa recidivizma (Umbreit i Bradshaw, 2001).

Obiteljska konferencija model je restorativne pravde u kojem sudjeluju svi članovi uže i šire zajednice počinitelja koji su pogođeni kaznenim djelom. Još je 1980-tih narod Maora i Novog Zelanda ovaj model restorativne pravde koristio u procesuiranju i rješavanju različitih sukoba u kontekstu maloljetničke delinencije, ali i sukoba u zajednici općenito. Cilj ovog modela je skrenuti pažnju s čistog okrivljavanja počinitelja i stigmatizacije već se usmjeriti na rješavanje posljedica koje su nastale njegovim ponašanjem, a pri tome uključiti važne članove njegove zajednice (obitelj, prijatelji, rođaci, susjedi i sl.) (Frost, Abram i Burgess, 2013). Uključenost obitelji počinitelja je iznimno važna jer se naglašava razvoj socijalne mreže koja pruža podršku počinitelju u preuzimanju odgovornosti za kazneno djelo koje je počinio (Žižak i Miroslavljević, 2013).

Vijeća za nadoknadu štete, početno namijenjeni odraslim počiniteljima lakših kaznenih djela, prisutni su još od 1920-ih u Sjedinjenim Američkim Državama. Međutim, danas se ovaj model javlja i u procesuiranju maloljetničkog kriminaliteta gdje se utvrđuje na koji će način maloljetnik nadoknaditi štetu koja je nastala počinjenim kaznenim djelom i u

većini slučajeva potpisuje i sporazum koji određuje načine nadoknade štete, rokove i sl. Na ovaj način također su aktivno uključeni članovi zajednice koji se nalaze u vijeću i koji dogovaraju s maloljetnikom ishod procesa te mu također pomažu u preuzimanju odgovornosti za svoje ponašanje (Umbreit i Bradshaw, 2001).

Krugovi (suđenje u krugu) također je model restorativne često prisutan u zajednicama u Kanadi. Svi sudionici ovog procesa-počinitelj, žrtva, bliske osobe počinitelja i žrtve, članovi zajednice i sudac, sjede u krugu prilikom procesa. Krugovi su još jedan od primjera participativnog pristupa gdje se potiče aktivno sudjelovanje svih članova procesa, a naglasak je na tome da se postigne konsenzus o tome kako će se riješiti nastali sukob između dvije strane uzimajući u obzir potrebe i emocije oštećenika, ali i počinitelja. Sudac naposljetku donosi odluku o "sankciji" za počinitelja, ali važno je napomenuti da se najveći naglasak stavlja na sam proces suđenja u krugu i zajedničkog rješavanja sukoba, a manje na direktno sankcioniranje počinitelja (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006).

Dijalog između žrtve i počinitelja specifičan je model restorativne pravde koji se primjenjuje u slučajevima gdje su počinjena teža kaznena djela. Ovaj model je namijenjen samo punoljetnim osobama, a prvi put se javlja 1980-tih godina u New Yorku kao oblik medijacije između žrtve i počinitelja, ali kod ozbiljnih kaznenih djela poput seksualnog nasilja, nanošenja ozljeda i ubojstva. Važno je naglasiti kako ovaj proces može inicirati jedino žrtva, a često se provodi za vrijeme izdržavanja kazne počinitelja (npr. u zatvoru) (Umbreit, Bradshaw i Coates, 2001). Neke od glavnih karakteristika ovog modela su dobrovoljno sudjelovanje od strane počinitelja i žrtve, žrtve moraju biti punoljetne, dijalog je fokusiran na djelo koje je počinitelj počinio, facilitator ne nudi rješenja i ne jamči nijedan oblik ishoda te je on zadužen da zaustavi proces ako postane uznemiravajuć. Cilj modela je susret počinitelja i žrtve koji su u narušenom odnosu, ali se dobrovoljno žele uključiti u proces i proraditi emocije, osnažiti same sebe i kanalizirati bol. Pripreme za proces traju duže s obzirom da se radi o težim kaznenim djelima, a posrednik mora biti educiran za provođenje ovakvog modela (Wilson, 2009; prema Umbreit i Peterson Armour, 2011).

2.4. Načela restorativne pravde

Osim što su gore spomenuti teorijski koncepti restorativne pravde, važno je napomenuti i osnovna načela restorativne pravde. Pranis (1996; prema Žižak i Miroslavljević, 2013) navodi sljedeća:

- Kazneno djelo povređuje oštećenika, zajednicu i samog počinitelja
- Sve strane trebaju biti uključene i dio reakcije i odgovora na kazneno djelo
- Ključna je perspektiva oštećenika kako popraviti štetu nastalu kaznenim djelom
- Također je ključno prihvaćanje odgovornosti počinitelja za počinjeno te dobrovoljno sudjelovanje u procesu
- Veliku ulogu u definiranju i rješavanju procesa ima zajednica koja je odgovorna za dobrobit počinitelja i oštećenika
- Uspješnost procesa očituje se kroz kvalitetu nadoknade štete, a ne uz duljinu trajanja sankcije

Analizirajući teorijske okvire i načela restorativne pravde, mnogo njih ima veliku ulogu u definiranju i „otkrivanju“ motivacije žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima. Neupitno je da je glavna prekretnica u samom kaznenopravnom sustavu, ali i posebno važan aspekt kod motiviranja žrtve upravo činjenica da je primaran fokus restorativnih procesa na žrtvi i njenim potrebama, mogućnost da se čuje i žrtvin glas te žrtva ima priliku dobiti odgovore na pitanja koje za vrijeme nekih drugih kaznenopravnih procesa ne bi imale mogućnost postaviti (Choi, Bazemore i Gilbert, 2012).

U restorativnim procesima također je važno prihvaćanje odgovornosti za svoje ponašanje od strane počinitelja te njegovo dobrovoljno sudjelovanje u procesu, a s druge strane se ne zanemaruje žrtva koja je aktivno uključena u proces te ponajviše odlučuje u kojem smjeru ide proces i na koji način se njihov odnos može „obnoviti“. U svemu tome veliku ulogu ima njihova zajednica koja želi osigurati zaštitu svojih članova, motivira ih za sudjelovanje u procesu te omogućuje njihovu reintegraciju (Mezak, 2018).

Susret s počiniteljem i zajednički dijalog omogućuje žrtvi da promijeni svoje početno viđenje počinitelja kao „abnormalne“ osobe što utječe na njenu motivaciju i pristanak za uključivanje u proces te pruža priliku da upozna počinitelja, posluša njegovu perspektivu te uvidi da je i on „obična“ osoba poput nje (Suzuki i Yuan, 2021).

Što se tiče ishoda samih procesa, žrtva očekuje određenu kompenzaciju od strane počinitelja. Iako se često spominju neki oblici materijalne naknade, istraživanja su pokazala kako žrtve više cijene neki vid simbolične naknade-najčešće ispriku. Isprika je čin putem kojeg se žrtva i počinitelj mogu povezati na višoj razini, javlja se empatičnost i suosjećanje, a žrtva ima osjećaj zadovoljenja pravde. Upravo su to neki od motiva i ciljeva zbog kojih se žrtva upušta u sam proces i pomaže ne samo počinitelju nego i sebi (Mohammad i Azman, 2021).

Zaključno, razmatrajući teorijske okvire koji definiraju restorativnu pravdu i načela restorativne pravde, očigledno je da poznavanje navedenog prethodi uspješnom procesu restorativne pravde, a da bi mogli zaključiti da je proces bio uspješan, u obzir moramo uzeti različite čimbenike, između ostaloga motivaciju žrtve i spremnost za sudjelovanje. Aktivna participacija žrtve, obnova odnosa između žrtve i počinitelja, modeliranje ishoda s obzirom na potrebe žrtve neki su od čimbenika koji se dovode u svezu s motivacijom žrtve, a spominju se i u teorijskim konceptima restorativne pravde, ali i kroz načela.

U daljnjim dijelovima rada bit će rečeno nešto više o samom pojmu motivacije, kakva je motivacija žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima te što sve utječe na nju, kako motivacija počinitelja može utjecati na motivaciju žrtve te koju ulogu u svemu tome ima posrednik kao facilitator samog procesa.

3.RESTORATIVNA PRAVDA U HRVATSKOJ

Prije nego se osvrnemo na restorativnu pravdu u Hrvatskoj, važno je uzeti u obzir zakonodavni okvir i pravnu regulativu donesenu od strane Vijeća Europe i Ujedinjenih Naroda u Europskoj Uniji čiji je cilj usmjeriti svoje države članice ka primjeni restorativnih procesa prilikom sankcioniranja maloljetničkog kriminaliteta, ali i kriminaliteta općenito.

Jedna od važnijih legislativnih dokumenata je svakako „Deklaracija UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći“ gdje je propisano da restitucija treba postojati kao opcija u kaznenom postupku te definira neke oblike nadoknade štete koja se može omogućiti žrtvi. Također, „Deklaracija UN-a o osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u kaznenim predmetima“ definira

standarde provođenja restorativne pravde i jedan je od najvažnijih dokumenata koji definira sam proces, sudionike i navodi prijedloge za poboljšanje i razvoj daljnjih restorativnih procesa. S naglaskom na temu ovog diplomskog rada, važno je napomenuti i “Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća Europe o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela“ gdje je najveći fokus na samoj žrtvi te njenoj pripremi za proces, informiranju, podršci od strane zakonodavstva i stručnjaka, ali i omogućavanju zadovoljenja pravde kroz različite oblike nadoknade štete (Mezak, 2018).

Kada govorimo restorativnoj pravdi u Hrvatskoj, Maršavelski i Ivanušić (2021) u svom radu navode kako hrvatski kaznenopravni okvir otvara brojne mogućnosti za primjenu restorativne pravde, ali je upitna njihova provedivost u praksi. Navode neke od situacija u kojima je restorativna pravda primjenjiva u hrvatskom zakonodavstvu:

- 1) Primjena općeg načela svrhovitosti- prema čl. 206 Zakona o kaznenom postupku državni odvjetnik može uvjetno odgoditi ili odustati od kaznenog progona osumnjičenika iako postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo, ako osumnjičenik preuzme kao obvezu jednu od 6 posebnih obveza koje su restorativnog karaktera (nadoknada štete, plaćanje dospjelih obveza, uplata u korist javne ustanove, humanitativne ili karitativne svrhe)
- 2) Sporazumijevanje državnog odvjetništva s okrivljenikom-stranke mogu pregovarati o uvjetima priznavanja krivnje i sporazumiti se o sankciji, a državni odvjetnik ima ulogu voditi proces (čl. 360 st.5., ZKP). U slučajevima težih kaznenih djela, državni odvjetnik mora pribaviti suglasnost žrtve i pristanak na sporazumijevanje, a u cilju je ostvariti zadovoljštinu žrtve sporazumom.
- 3) Mirenje u postupcima po privatnoj tužbi-prema članku 527. Zakona o kaznenom postupku, stranke se upućuju mirovnim vijećima (koja u Hrvatskoj službeno ne postoje, ali proces vodi sudac za mirenje) gdje se dogovara mirenje i zastaje s postupkom. U slučaju da se dogovor ne realizira u određenom vremenskom roku, vraća se redovni kazneni postupak.
- 4) Mirenje u postupcima po prijedlogu oštećenika-članak 47. Zakona o kaznenom postupku propisuje da za kaznena djela koja se progone po prijedlogu, žrtva može podnijeti prijedlog u roku od 3 mjeseca. U tom periodu žrtva se može pomiriti s počiniteljem, a može se pomiriti i povući prvotni podnešeni progon po prijedlogu kada državni odvjetnik odustaje od progona.

- 5) Mirenje s oštećenikom kao supsidijarnim tužiteljem-državni odvjetnik odustaje od kaznenog progona, a žrtva preuzima kazneni progon kao supsidijarni tužitelj
- 6) Izricanje posebnih obveza-posebne obveze poput nadoknade štete, uplata u dobrotvorne svrhe, obveza uzdržavanja i sl., koje se izriču počinitelju uz neku drugu sankciju. Iz tog razloga ovo nije potpuno restorativni primjer iz razloga što se posebne obveze izriču u kaznenom procesu koji je pri kraju odnosno nije izbjegnut.
- 7) Adhezijski postupak-češći kod imovinskopravnih zahtjeva te ima restorativni karakter, međutim rijetko se javlja u slučajevima nematerijalne štete kada se žrtvu upućuje u sudsku parnicu.
- 8) Restorativna pravda tijekom izvršavanja kazne zatvora-u čl.14 Zakona o izvršavanju kazne zatvora stoji da zatvori i kaznionice pomažu zatvoreniku u otklanjanju štete nastale kaznenim djelom te mu se prilikom izricanja uvjetnog otpusta mogu naložiti neke od posebnih obveza. Žrtvin stav se također uzima u obzir prilikom odabira pogodnosti za zatvorenika i time potiče rad na odnosu s počiniteljem.

U kontekstu maloljetničkog pravosuđa, Zakon o sudovima za mladež kao najvažniji zakon propisuje slične sankcije tj. neke od posebnih obaveza prema maloljetniku koji se smatraju dijelom alternativnog pristupa sankcioniranju maloljetnika i za koje se može reći da se smatraju restorativnim procesima. U članku 71 Zakona o sudovima za mladež (2011) definirano je da državni odvjetnik kroz načelo svrhovitosti može procijeniti da iako postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio kazneno djelo, nije svrhovito da se započinje kazneni postupak s obzirom na narav kaznenog djela i karakteristike i prijašnji život maloljetnika. U tom slučaju članak 72 Zakona o sudovima za mladež (2011) propisuje određene posebne obveze koje maloljetnik mora ispuniti kako se ne bi pokrenuo kazneni postupak protiv njega, a upravo u te posebne obveze pripadaju isprika oštećeniku, nadoknada štete prema vlastitim mogućnostima i sudjelovanje u procesu izvansudske nagodbe.

Izvansudska nagodba se u Hrvatskoj provodi u službama za izvansudsku nagodbu u 21 županijskom središtu. Kada državni odvjetnik uz pomoć stručnog suradnika procijeni da je izvansudska nagodba primjerena posebna obveza za maloljetnika i njegov slučaj, dalje ga se upućuje stručnim službama gdje izvansudsku nagodbu provode posrednici/medijatori, odnosno stručnjaci koji su educirani za to (Koller-Trbović, 2013).

Kod nalaganja ove mjere moraju se uzeti ovi kriteriji u obzir (Žižak i Miroslavljević, 2013):

- Treba postojati visok stupanj izvjesnosti da je maloljetnik počinio kazneno djelo, a u suprotnom se ide u kazneni postupak radi dokazivanja krivnje.
- Mora se raditi o kaznenom djelu za koje je propisana novčana kazna ili kazna do 5 godina zatvora.
- Ne smije se raditi o beznačajnom deliktu kako bi se, u slučaju da se posebna obveza izvansudske nagodbe ne izvrši, maloljetnik mogao dalje uputiti u kazneni postupak.
- Dobrovoljnost za sudjelovanje u procesu od strane osumnjičenika koja je ključna za daljnji postupak.
- Dobrovoljnost za sudjelovanje u procesu od strane oštećenika s tim da prednost imaju fizičke osobe koje direktno mogu zastupati svoje interese.
- Poželjno je da se radi o prvom deliktu, ali recidivisti nisu isključeni. Bitno je da se ne radi o istovjetnom kaznenom djelu, kaznenom djelu koje je brutalno, surovo, unaprijed isplanirano ili koje može imati teže fizičke i emocionalne posljedice za žrtvu.
- Poželjno je da se radi o jednom oštećeniku i jednom počinitelju mada nije obavezno. Praksa pokazuje da izvansudska nagodba koristi i u slučajevima kada postoji više počinitelja ili više žrtava te su za takve susrete razvijene posebne metode posredovanja.
- Odluku o primjeni izvansudske nagodbe donosi isključivo državni odvjetnik, kao i odluku o njenoj uspješnosti i odluku o daljnjem postupku.

Veliku ulogu u samom procesu svakako ima posrednik koji mora imati određene kompetencije vezane uz procese medijacije, poznavanje zakona (posebice u kontekstu maloljetničkog kriminaliteta), rješavanje sukoba i konflikata i sl. Posrednici moraju biti educirani za rad s djecom i mladima pa možemo reći da se tu najčešće radi o socijalnim pedagogima, socijalnim radnicima i psiholozima koji provode ovaj proces. Također, neupitna je neutralnost posrednika u procesu (Koller-Trbović i Gmaz-Luški, 2006).

Proces izvansudske nagodbe ima svoje 3 osnovne faze: prvi razgovor s osumnjičenikom, prvi razgovor s oštećenikom te zajednički razgovor. U razgovoru s osumnjičenikom važno je da pojedinac preuzme odgovornost za počinjeno kazneno djelo te pokaže spremnost za

sudjelovanje u procesu i nadoknadi štete. S oštećenikom je također važno provjeriti razinu spremnosti i motivacije za sudjelovanje u procesu, ali i predodžbi nadoknade štete koju oštećenik očekuje. Tijekom zajedničkog razgovora, uz informiranje objiju strana, važno je dati priliku i jednoj i drugoj strani da iznesu svoju perspektivu događaja te naposljetku zajedno tražiti konstruktivno rješenje ovog sukoba kojim će biti zadovoljne i jedna i druga strana (Žižak i Mirosavljević, 2013).

Zaključno, može se reći da hrvatski kaznenopravni zakonodavni okvir dopušta ograničenu primjenu restorativne pravde u kaznenopravnim procesima te ima dobru podlogu za daljnji razvoj restorativne pravde. No, zbog nedovoljne informiranosti i motiviranosti sustava, stručnjaka, ali i pojedinaca kojima su restorativni procesi namijenjeni, restorativna pravda i njeni potencijali nisu u potpunosti iskorišteni. Također, trebalo bi se osigurati praćenje uspješnosti ovih intervencija kako bi se u budućnosti mogle unaprijediti, a problemi u provedbi efikasno otklanjati (Maršavelski i Ivanušić, 2021).

4.OPĆENITO O MOTIVACIJI

Motivacija je česti pojam u psihologiji, ali i svakodnevnom životu. Jedna od definicija govori da je motivacija proces pokretanja, usmjeravanja i održavanja ljudskog ponašanja ka određenom cilju, a ciljevi mogu biti različiti (Šejtanić, 2010). Sama riječ motivacija dolazi od latinske riječi *movere* što u prijevodu znači kretati se, odnosno biti u pokretu. Zato kažemo da je motivacija ono što pokreće čovjeka (Pintrich i Schnuk 2002; prema Pavlović, 2020). Motivi su prema Reevu (2005) unutarnji procesi koji usmjeravaju i potiču „energiju“ našeg ponašanja te postoje različite podvrste motiva. Primjerice, unutarnje motive dijeli na potrebe, kogniciju i emocije. Motivacija također može biti rezultat nekih vanjskih utjecaja poput okoline u kojoj pojedinac živi i društva i društvenog konteksta u kojem se kreće (Krstinić i Pauković, 2020).

Vrste motivacije koje se najčešće spominju u znanosti i literaturi su ekstrinzična i intrinzična motivacija. Ekstrinzična motivacija odnosi se na želju za odrađivanjem neke aktivnosti ili postizanjem određenog cilja kako bi se ostvarile neke pozitivne posljedice, nagrade ili priznanja, a izbjegle negativne posljedice (kazne, opomene i sl.). Ekstrinzična motivacija je pod utjecajem vanjskih čimbenika. Intrinzična motivacija, suprotno od ekstrinzične, potječe iz nutrine čovjeka i odnosi se na njegove potrebe, interese, emocije

iz kojih proizlazi motivacija za ostvarivanje određenog cilja ili obavljanja neke aktivnosti (Jakšić, 2003). Ona dolazi spontano na temelju naše znatiželje, vjerovanja, stavova, vrijednosti te težnje za rastom i razvojem. Intrinzična motivacija se često poistovjećuje s urođenom motivacijom osobe koja slijedi vlastite interese i ulaže napor u traženju novih izazova kojima će steći nove vještine i sposobnosti (Reeve, 2010).

Neki autori također spominju autonomnu i kontroliranu motivaciju. Autonomna motivacija predstavlja voljno bavljenje nekom aktivnošću jer nam je ugodna, odgovara našem vrijednosnom sustavu ili interesima, dok je kontrolirana motivacija prisutna zbog obećanih nagrada ili čak prijetni kažnjavanjem. Autonomna motivacija je sličinija intrinzičnoj i poželjnija kada se govori o uspješnom postizanju određenog cilja i kreativnijih rješenja i performansa (Stjepanović, 2019).

U nastavku će biti razjašnjenje neke od teorija koje objašnjavaju koncept motivacije te kako se one mogu povezati s motiviranjem žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima.

4.1. Teorije motivacije

Kada govorimo o teorijama koje definiraju motivaciju pojedinca, naići ćemo na različite psihološke pravce koji su u svom opusu govorili o motivaciji. Teorije motivacije promatraju ljudsko ponašanje iz dvije perspektive: nomotetske (koja se odnosi na sve ljude) i idiografske (koja proučava individualne razlike u motivaciji ljudi). No, s vremenom su se razlike između te dvije perspektive smanjile jer su se ustanovila osnovna načela motivacije i motivacijskih procesa koja su se mogla primijeniti na sve pojedince i konstrukte (Pintrich 2003; prema Pavlović, 2020).

Vjerojatno najpoznatija teorija motivacije je hijerarhijska teorija ili Maslowljeva teorija. Abraham Maslow tvrdi da osobe teže ka nečemu i to ovisi o tome što trenutno imaju odnosno posjeduju. Svaki pojedinac ima određene potrebe koje nastoji hijerarhijski zadovoljiti (Jakšić, 2003). Prvo navodi fiziološke potrebe (voda, hrana i sl.), a zatim slijede potrebe za sigurnošću odnosno da se osoba osjeća sigurno i zaštićeno. Poslije toga navodi potrebu za pripadanjem koja dolazi nakon sigurnosti-ljudi imaju potrebu voljeti i biti voljeni, imati ljude oko sebe kojima je stalo do njih. Potreba za poštovanjem, koja je slijedeća u nizu, kod čovjeka označava potrebu da ga ljudi poštuju, ali i da osoba posjeduje određeno samopoštovanje i pozitivnu sliku o sebi. Slijede kognitivne potrebe poput

znatiželje, potrebe za znanjem, razumijevanjem i sl., a iza njih estetične potrebe (ljepota, balans, forma itd.). Samoaktualizacija predstavlja sam vrh Maslowljeve piramide te se odnosi na trenutak kada osoba dostigne vrhunac svojih motiva i želja i ostvari se ondje gdje je to i zamislio. Nakon toga, nadodana je posljednja razina transcendenosti koja predstavlja potrebu osobe da pomogne drugima da dostignu najviši stupanj piramide-samoaktualizaciju (Mcload, 2016; prema Uysal i sur., 2017) .

U kontekstu restorativne pravde, ovu teoriju možemo primijeniti na motivaciji žrtve u smislu da žrtva želi zadovoljiti svoje potrebe za sigurnošću i poštovanjem koje se nadovezuju jedna na drugu, a kaznenim djelom su narušene. Također, kognitivne potrebe poput informiranja i određeni vid znatiželje koji je povezan s počinjenim kaznenim djelom također se javlja kod žrtve. Samim time, sudjelovanje u restorativnim procesima utječe i na žrtvinu sliku o sebi što će biti razrađeno u idućim poglavljima.

S druge strane, bihevioristi odnosno bihevioristička teorija motivacije smatra da svaka osoba može biti motivirana nekim vanjskim pozitivnim stimulansom odnosno nagradom (primjer Pavlovljeg eksperimenta s psima i podražajima), a demotivirana kažnjavanjem ili oduzimanjem pozitivnog stimulansa. No, uspoređivati ponašanje životinja i čovjeka nije primjereno s obzirom da znamo da svaki čovjek nagradu ili kaznu može doživjeti drugačije-nekom je određeni stimulans nagrada, a nekome ne i sl. (Jakšić, 2003). U restorativnim procesima jasno je da motivacija žrtve može biti potaknuta i intrinzičnom i ekstrinzičnom motivacijom-intrinzična u vidu želje pomaganja počinitelju i njegovom usmjeravanju na „bolji put“, a ekstrinzična primjerice kroz dobivanje određene nadoknade koja se ispregovara u procesu.

Kognitivna teorija motivacije tvrdi da ljude najviše motivira ono što ih zanima, što im pobudi maštu ili ako traže odgovor na neko njima važno pitanje. Posebno se naglašava važnost intrinzične motivacije. Upravo zato ljudi pronalaze sebe u različitim područjima i situacijama u životu gdje žele zadovoljiti neke svoje osobne potrebe i postići uspjeh. Ova teorija se često nadovezuje na slijedeću teoriju-teoriju očekivanja (Vugrinec, 2019). Žrtve u restorativnim procesima često traže odgovore na razna pitanja vezano uz počinjeno kazneno djelo koje možda nisu dobile do tada, a koja bi im mogla donijeti olakšanje i poboljšanu sliku o sebi pa ne čudi da se ova teorija može primijeniti i u razmatranju motivacije žrtve.

Vroomova teorija očekivanja još je jedna od teorija motivacije koja navodi da nisu potrebe te koje motiviraju čovjeka na djelovanje i uspjeh već procjena vlastitih sposobnosti i vjerojatnosti ostvarivanja zadataka koje ima. Spominje koncept valencije gdje motivaciju razlaže na dva faktora: motivacijski čimbenici koji su privlačni pojedincu uz faktor očekivanja koji nalaže da ishod može biti pozitivan ili negativan dok je osobi u cilju izbjeći negativan ishod. Također, koncept nalaže da osoba može ostvariti svoje ciljeve ako vjeruje da je to moguće ostvariti (Šufraj, 2020). Ova teorija se može primijeniti i kod motivacije žrtva za sudjelovanjem u restorativnim procesima jer neki od motivacijskih čimbenika koji su prisutni poput ostvarivanja bilo kakvog oblika naknade, obnova odnosa s počiniteljem, sprečavanje recidivizma mogu utjecati na pojedinca, a ishod će biti pozitivan ako se uloži malo truda i vjeruje u mogućnost rješavanja sukoba.

Teorija planiranog ponašanja također se spominje u literaturi kao pozadina ponašanja žrtve prilikom ulaska u sami proces restorativne pravde i suočavanja s počiniteljem. Ova teorija naglašava kako se naše ponašanje i motivacija formira počevši od naših uvjerenja i stavova, subjektivnih normi, ali i nekih vanjskih faktora poput naše okoline. Svi ti čimbenici utječu naposljetku i na odluku žrtve hoće li sudjelovati u procesu ili ne. Kao primjer možemo navesti žrtvu određenog kaznenog djela koja vjeruje u proces restitucije i želi pomoći počinitelju, smatra da se počinitelju može pružiti prilika da pojasni svoje ponašanje i naposljetku ima podršku okoline (obitelji i bližnjih). Rezultat je dobrovoljno sudjelovanje u procesu restorativne pravde kako bi se sukob razriješio (Ajzen i Fishbein, 1980; prema Paul i Schenck-Hamlen, 2017).

U nastavku rada, razradit će se pojam motivacije u restorativnoj pravdi s naglaskom na motivaciju žrtve za sudjelovanjem i koji su to faktori koji se trebaju uzeti u obzir prilikom njenog motiviranja koji kasnije imaju veliki utjecaj na uspješnost samog procesa.

5. MOTIVACIJA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA ZA SUDJELOVANJE U RESTORATIVNIM PROCESIMA

Motivacija i spremnost za sudjelovanje u procesima restorativne pravde česti su pojmovi koji se spominju prilikom analize samog početka uspješnog procesa u kojem se suočavaju počinitelj i žrtva. “Spremnost” za sudjelovanjem u određenoj se literaturi poistovjećuje s dva koncepta: motiviranost žrtve za sudjelovanjem i dobrovoljni pristanak počinitelja za sudjelovanje u

procesu. Oba koncepta su važna za sam početak procesa, ali i njegovu potencijalnu uspješnost. Spremnost za sudjelovanje prema autorici Suzuki (2020) obuhvaća stavove, emocije i informiranost o restorativnoj pravdi prije samog susreta počinitelja, žrtve i ostalih sudionika.

Perspektiva žrtve i njezine motivacije za suočavanje s počiniteljem je kompleksan pojam kojeg je izuzetno važno uzeti u obzir prilikom odabira prikladne intervencije koja odgovara počinjenom kaznenom djelu i intervencijskim potrebama i počinitelja i oštećenika. Ova tema je česta u fokusu istraživanja i evaluiranja restorativnih procesa jer upravo doživljaji, stavovi i razmišljanja žrtve o restorativnim procesima pomažu dublje razumjeti njene teorijske postavke, konceptualne okvire, modele i oblike, a posebno je važno za evaluaciju uspješnosti istih (Pemberton, 2008; prema Mohammad i Azman, 2021). No, svakako se ne smije zanemariti činjenica da je svaka žrtva individua za sebe i da motivacije žrtve varira s obzirom na njene karakteristike, kontekst kaznenog djela, odnos s počiniteljem, prijašnju viktimizaciju i sl (Hotaling i Buzawa, 2003).

Žrtve u procesima restorativne pravde imaju poseban položaj odnosno najveći fokus je na njima s obzirom da su posljedice kaznenog djela izravno utjecale na njih. Zato je važno razmotriti koji su to motivi žrtve za ulazak u proces jednako kao što je važno da je ulazak u proces dobrovoljan i obostran što se direktno nadovezuje s osnovnim načelima restorativne pravde. Generalno gledajući, istraživanja pokazuju da su žrtve spremne sudjelovati u procesima restorativne pravde. Ova brojka varira od države do države, ali pregled različitih istraživanja pokazuje kako žrtve uglavnom pristaju sudjelovati u procesima, i to s različitiom poviješću viktimizacije što ih i dalje čini heterogenom skupinom (Government of Canada, 2022).

Mohammad i Azman (2021) proveli su istraživanje u Maleziji na uzorku od 63 žrtava raznih kaznenih djela poput krađe, *cyber*-kriminala, seksualnih prijestupa i napada te su rezultati pokazali da je 66% žrtava pristalo sudjelovati u procesima restorativne pravde, i to su uglavnom bile nezaposlene žene. Istraživanja pokazuje da brojka žrtava koja pristane sudjelovati u procesima restorativne pravde varira i dalje je neupitno da većina žrtava jest zainteresirana za sudjelovanje u procesu.

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela važan je dokument zastupljen u Europskoj Uniji koji navodi medijaciju između žrtve i počinitelja kao primjer dobre prakse i koji zahtjeva postojanje određenih mjera prije početka samog procesa kako bi se žrtve osjećale ugodno i sigurno. Tako se kao važni elementi koje treba razmatrati spominju narav i težina kaznenog

djela koje se dogodilo na štetu žrtve, ponovljene povrede tjelesne, spolne ili psihičke nepovredivosti žrtve, neravnomjieran odnos moći i dobi žrtve, zrelosti ili intelektualne sposobnosti žrtve i sl. Ukratko, u obzir se moraju uzeti svi faktori koji mogu utjecati na donošenje odluke hoće li žrtva sudjelovati u procesu ili ne te samim time dalje utjecati na ishod procesa.

Kada se određeno kazneno djelo dogodi na štetu žrtve, javlja se diskrepanca odnosno raskorak između vremena prije nego se nepravda dogodila i poslije. U tom periodu javljaju se razne emocije kod žrtve poput tuge, bijesa, želje za osvetom te je prirodno da žrtva želji zadovoljiti pravdu. Mohammad i Azman (2021) navode da žrtve koje su odbile sudjelovati u procesu restorativne pravde navode neke od sljedećih razloga: osjećaju se nesigurno pored počinitelja, smatraju da je susret nepotreban i, zanimljivo, navode kako se brinu da bi one same mogle napasti počinitelja.

Ono što se bez sumnje može zaključiti jest da je jedan od glavnih pokretača i motiva žrtve da se uključi u proces i suoči s počiniteljem jest zadovoljenje pravde koje se postiže na različite načine. Tako žrtva može odlučiti sudjelovati u procesu suđenja ako procijeni da će uspjeti zadovoljiti pravdu koja je narušena kaznenim djelom, ali s druge strane može smatrati kako suđenje neće ostvariti one ciljeve koje žrtva želi zadovoljiti pa se može prikloniti nekom alternativnom obliku sankcioniranja (Exline, Worthington, Hill, i McCullough, 2003; Witvliet, 2008; Worthington, 2006; prema Witvliet i sur., 2020).

Mirosavljević (2015a) je u svom istraživanju provedenom na uzorku od 31 sudionika (17 počinitelja i 14 žrtava) koji su sudjelovali u procesu izvansudske nagodbe koji je završio sporazumom ispitivala perspektivu žrtava i počinitelja o izvansudskoj nagodbi. Prilikom analize motiva za ulazak u sam proces izvansudske nagodbe žrtve su navodile kao jedan od razloga želju za očuvanjem odnosa s počiniteljem posebice u slučajevima gdje žrtva poznaje počinitelja. Navode kako proces izvansudske nagodbe kao dio restorativne pravde doživljavaju kao potvrdu prijateljstva i pomirbe (npr. „Da sam otišao na sud, izgubio bih prijatelja...“). Žrtva u većini slučajeva želi upoznati počinitelja i pokušati razumjeti njegovu stranu priče. Nerijetko se događa da žrtve ulaze u proces ne poznavajući počinitelja (ako se kazneno djelo dogodi iznenadno) te imaju negativnu predodžbu o njemu i različite stereotipe. Pokazalo se da je jedan od motiva za ulazak u proces upravo stvaranje realnije slike o počinitelju. Također, žrtve navode kako bi se osjećale puno ugodnije kada bi nakon svega mogle mirno, bez ljutnje i želje za osvetom, proći pored počinitelja nakon razriješenog sukoba, posebice ako su i ranije bili u dobrim odnosima.

Wemmers (2002; prema Mohammad i Azman, 2021) navodi kako je motivacija žrtava za sudjelovanjem u procesu restorativne pravde povezana s osnovnim potrebama koje žrtve generalno imaju: informiranje, kompenzacija, emotivna obnova i ventiliranje, participacija, zaštita i sl. Potreba za informiranjem je najviše zanemarena u sustavu pravosuđa, a informacije su glavna okosnica oko koje se kreće proces obnove odnosa između žrtve i počinitelja. Osim informacija o samom procesu, žrtva ima mnogo pitanja na koje želi dobiti i druge odgovore, poput „Zašto ja?“ i „Što mogu napraviti da se ovo više ne ponovi?“. Pitanje „Zašto ja?“ često se spominje u literaturi prilikom razmatranja žrtvinog samopoimanja sebe kao žrtve, a odgovor na to pitanje upravo može dobiti kroz suočavanje i razgovor s počiniteljem. Upravo se restorativna pravda navodi kao platforma kroz koju žrtva može dobiti odgovore na svoja pitanja, ali i steći osjećaj preuzimanja kontrole nad životom koji je izgubila nakon viktimizacije. Žrtve navode kako im je lakše prolaziti kroz proces znajući da će direktno sudjelovati u donošenju odluka što se tiče ishoda samog procesa, ali i utjecaja na budućnost počinitelja (Hotaling i Buzawa, 2003).

Osim dobivanja odgovora na pitanje „Zašto ja?“, ovaj koncept se često povezuje s još jednom pojavom kod žrtve prilikom viktimizacije, a to je samookrivljavanje. Prilikom pokušaja analiziranja zašto se baš njima dogodilo kazneno djelo, nerijetko se dogodi da žrtva počinje doživljavati i sebe djelomično krivom te ima potrebu ispraviti to zajedno s počiniteljem. Kazneno djelo i, posljedično, viktimizacija žrtve je samo po sebi stresan događaj te je jedan od načina na koji se žrtva nosi s tim tako da krivi samu sebe za događaj i na taj način „opravdava“ i djelomično racionalizira sam događaj, ali na pogrešan način (Montada 1993; prema Mohammad i Azman, 2021). Miroslavljević (2015a) navodi kako se kod nekih žrtava javlja osjećaj suodgovornosti za kazneno djelo odnosno da su imale mali udio krivnje prilikom počinjenja kaznenog djela. S druge strane, neki sami sebe okrivljavaju da su se doveli u situaciju gdje su bili ranjivi i gdje su bili izloženi počinitelju-primjerice: bili su pod utjecajem alkohola i omogućili počinitelju činjenje kaznenog djela.

U literaturi se također spominje koncept spremnosti za sudjelovanjem koji je razgranat u 3 kategorije: orijentacija, emocija i znanje. Suzuki (2020) navodi kako se žrtve često odlučuju sudjelovati u procesu jer su prosocijalno orijentirane, odnosno, žele pomoći počinitelju. Emocionalna dimenzija posebice je važna prilikom motiviranja žrtve s obzirom da se radi o kaznenim djelima koji su počinjeni na njihovu štetu i javljaju se različite emocije kada se govori o suočavanju s počiniteljem „oči u oči“. Posljednja dimenzija, dimenzija znanja odnosno

informiranosti, kao što je i gore navedeno, povezana je i s očekivanjima koja žrtva ima od samog procesa koja mogu biti nerealna ako se žrtvu neadekvatno informira.

Što se tiče informiranja žrtve, istraživanja pokazuju kako su pravovremene i ispravne informacije veliki čimbenik koji može utjecati na žrtvinu motivaciju ne samo u procesima restorativne pravde nego u pravosudnom procesu općenito. Istraživanje koje su proveli Mohammad i Azman (2015) u Maleziji na prigodnom uzorku od 166 punoljetnih sudionika ispitalo je njihovo prijašnje iskustvo s pravosudnim sustavom te povijest viktimizacije, ali i očekivanja od pravosudnog sustava u odnošenju prema žrtvama. Neki od sudionika su navodili i određene restorativne procese u kojima su sudjelovali (primjerice medijacija žrtve i počinitelja). Jedan od rezultata ukazuje kako su osobe koje su bile žrtve nekog kaznenog djela nedovoljno informirane o mogućnostima koje im se nude u razrješavanju sukoba, načine na koji se on može razriješiti te kome se mogu obratiti. Također, osim što je žrtvu potrebno informirati prije ulaska u proces, navode kako im je važno dobiti povratne informacije i praćenje nakon što proces završi.

Također, važno je naglasiti cilj restorativnog procesa, a to je ne samo materijalna nadoknada štete već i ona simbolična u vidu obnove odnosa i suradnje, dobivanja iskrene isprike od strane počinitelja itd. Ova komponenta se nadovezuje na dimenziju očekivanja od strane žrtve tj. kakav ishod očekuje i što ju motivira za sudjelovanje u procesu. Miroslavljević (2015a) navodi kako žrtve govore o važnosti isprike, i to iskrene isprike, i doista se pokazalo kako im je važnija simbolična nadoknada nego materijalna. Osim toga, kako je ranije navedeno, obnova odnosa s počiniteljem s kojim su možda prije incidenta bili u dobrim odnosima također je za njih važan dio simboličke nadoknade u ovim slučajevima.

S druge strane, neke od žrtava u istraživanju Mohammada i Azmana (2021) navode kako im je važna i materijalna nadoknada, bez obzira što su dobili i ispriku kao oblik nadoknade štete jer počinitelj po njihovom mišljenju mora platiti ono što je oštetio. Interes za materijalnom nadoknadom najčešće izražavaju žrtve imovinskih delikata koje na taj način žele nadoknaditi štetu i gubitak/oštećenje imovine (Baurmann and Schadler, 1991; prema Wemmers, 2002).

Postoji nekoliko opisanih motiva koji su česti u literaturi kao glavni pokretači njihovog ponašanja i pristanka za sudjelovanjem u restorativnim procesima. Jedan od njih je i potreba da se prema njima odnosi fer i s poštovanjem te da se čuje i njihov glas (s obzirom da su kazneni postupci većinom manje fokusirani na samu žrtvu, a više na sankcioniranje počinitelja). Također, žrtve zanima u kakav proces ulaze i kako proces može završiti-imaju želju utjecati na

počinitelja i naposljetku mu pomoći da izbjegne kaznu i promijeni svoje ponašanje. Uza sve to, velika motivacija im je i činjenica da mogu pokušati spriječiti recidivizam počinitelja ako proces bude uspješan i tako utjecati i na zajednicu. Ono što se ne smije zanemariti je činjenica da žrtve žele i sebe vidjeti u drugom svjetlu-ojačati sebe i poboljšati sliku o sebi s obzirom na ranjivost koju su doživjele nakon kaznenog djela (Batchelor, 2021). Miroslavljević (2015a) navodi slične motive žrtava poput nužnosti reakcije na kazneno djelo, želja da se pomogne počinitelju, ali i mogućnost da dokažu počinitelju da su u pravu.

U literaturi se spominje pojam osnaživanja žrtve koji predstavlja proces koji je potrebno obavljati prije, za vrijeme i nakon trajanja restorativnog procesa kroz jačanje i motivacije žrtve za sudjelovanje. Ovdje se konkretno govori o mogućnosti da žrtva u restorativnom procesu odbaci stereotip „klasične“ ranjive žrtve koja pasivno čeka na završetak procesa već osnažena sudjeluje u procesu te nastoji uz pomoć posrednika izaći još snažnija (Aertsen i suradnici, 2011). Upravo suočavanje s počiniteljem potvrđuje žrtvinu snagu i hrabrost za koju smatra da su izgubljene nakon kaznenog djela, a samim time dolazi i do zaključenja (eng. *closure*) cijelog slučaja i u realnosti, ali i na emocionalnoj razini i kod žrtve i kod počinitelja (Shenk 2001; prema Weinman, 2014).

Motivacija žrtve može se također očitovati i kroz njihovo iniciranje procesa. Istraživanja pokazuju kako je malo restorativnih procesa zapravo inicirano od strane žrtve te su češće inicirani od strane odvjetništva odnosno suda kao oblik sankcije za počinitelja ili od strane samog počinitelja. Primjerice, služba za provođenje medijacije između počinitelja i žrtve u Belgiji iznijela je podatke u kojima je vidljivo da je samo 5% žrtava ili stručnjaka koji predstavljali podršku žrtvama iniciralo proces (Sugnome 2012; prema Van Camp i Wemmers, 2017). Neki od razloga zašto žrtva rjeđe sama inicira medijacijske procese odnosno restorativne procese općenito jest činjenica da žrtva mora aktivno participirati u procesu, a to može biti za njih zastrašujuće. Iako je aktivna participacija žrtve jedna od glavnih prednosti restorativnih procesa, u određenim slučajevima ona može biti razlog zašto žrtva ne želi inicirati proces, niti generalno sudjelovati u njemu (Bolivar, 2013; prema Mohammad i Azman, 2021).

Bez obzira što neka istraživanja pokazuju da na sudjelovanje u restorativnim procesima pristaju žrtve svih vrsta kaznenih djela, u drugim istraživanjima dolazi se do spoznaje da je važno uzeti u obzir prilikom motiviranja žrtve o kojem se kaznenom djelu radi i kontekstu u kojem se ono dogodilo. Istraživanje Bindel-Kögel i suradnika (2013) provedeno je na uzorku 41 slučaja medijacije u Njemačkoj i Austriji kroz intervju s 43 žrtve umjereno teških i teških nasilnih delikata te razbojništva. Rezultati su pokazali da žrtve provociranih djela imaju tendenciju češće

se odlučiti za medijaciju iz razloga što su nerijetko svjesne svoje uloge u sukobu koji je nastao i žele ga razriješiti na što brži način. Kod nekih drugih kaznenih djela, poput nasilnih delikata potrebno je više motivirati žrtvu na sudjelovanje u procesu zbog toga što je nerijetko u strahu suočiti se s počiniteljem, ali će žrtva prije pristati sudjelovati u procesu ako počinitelja pozna otprije. U takvim slučajevima žrtve navode da ih je počinitelj više razočarao nego što ga se boje. Kod iznenadnih delikata motivacija je niža jer im je počinitelj u potpunosti nepoznat, a veliku ulogu u motiviranju i ohrabrivanju ima posrednik. Što se tiče kaznenog djela razbojništva, s obzirom da žrtva nije imala direktan kontakt s počiniteljem, čest motiv za sudjelovanje je želja da se slučaj razriješi, ali i mogućnost dobivanja odgovora zašto je počinitelj to učinio. Također, žele utjecati na počinitelja (prema Miroslavljević, 2015b).

Strang (2002; prema Bazemore, Choi i Gilbert, 2012) u istraživanju gdje su se analizirala iskustva žrtava u restorativnim procesima navodi kako su se žrtve nasilnih kaznenih djela rjeđe uključivale u restorativne procese jer su smatrale kako se neće dobro snaći u istom prostoru s počiniteljem niti će se uspjeti izražavati na adekvatan način zbog emotivnog stanja u kojem su se nalazile, sniženog samopouzdanja i drugih posljedica kaznenog djela koje su utjecale na njihovu sliku o sebi.

Miroslavljević (2015a) u svom istraživanju navodi kako je nekim žrtvama izvansudska nagodba bila idealan način rješavanja konflikta jer izvansudsku nagodbu smatraju primjerenom sankcijom s obzirom na kazneno djelo o kojem se radi, primjerice navode: „Jednostavno sam smatrala da to nije neka to, toliko velika stvar da bi se zbog toga trebalo ići na sud.“

Neki od motiva mogu biti i potreba za suočavanjem odnosno razgovorom s počiniteljem, potreba da se počinitelju pomogne ili da se izbjegne retribucija. Upravo ti motivi vode u smjeru restorativne pravde koja se zalaže upravo za ovakav pristup i usmjerava i počinitelja i žrtvu ka restituciji (Paul i Schenck-Hamlen, 2017). Mohammad i Azman (2021) u već spomenutom istraživanju su ispitivali žrtve da navedu neke od razloga zašto su se uključili u proces restorativne pravde, a neke od odgovora koji su dali su kategorizirali kao „usmjereni prema samom sebi“ i „usmjereni prema počinitelju“. Odgovori koji su usmjereni prema počinitelju su upravo oni koji se odnose na njihove želje da se počinitelju pomogne, da pokušaju shvatiti njegovu perspektivu i da ga probaju uputiti na pravi put te ga čak „poučiti“ i ukazati na to da njegovo ponašanje nije bilo prihvatljivo. Slični podaci nalaze se i u već spomenutom istraživanju u hrvatskom kontekstu izvansudske nagodbe autorice Miroslavljević (2015a).

Brzina postupka je također važan čimbenik koji može utjecati na žrtvinu volju i motivaciju za sudjelovanje u procesu. Poznato je da sudski procesi nerijetko traju dugo i iziskuju izdvajanje mnogo vremena, ali i novaca za njihovo provođenje. Žrtve su posebno demotivirane ako se primjerice dogodi da se pojave na ročištu, čekaju predugo da bi dale kratku izjavu odnosno svjedočile, a pogotovo kada se ročište iznenada odgodi i zakaže za neki drugi vremenski period. Upravo zato su restorativni procesi poput medijacije između žrtve i počinitelja vremenski i financijski isplativi i jednoj i drugoj strani (Hotaling i Buzawa, 2003). Neke od barijera za motiviranost žrtve za sudjelovanjem u procesu je i velika količina birokracije koja se prolazi klasičnim sudskim postupkom jer su upravo to segmenti pravosudnog sustava koji su nefleksibilni po pitanju provedbe različitih kaznenopravnih postupaka, a jednako tako se odnose i prema žrtvama u kaznenom sustavu. Iz tog razloga žrtve biraju restorativnu pravdu kao opciju jer zvuči kao brzo i efikasno rješenje (Fox, 2015). Miroslavljević (2015a) u svom istraživanju također navodi izjave žrtava da je izvansudska nagodba bolje rješenje od suda upravo zbog brzine postupka, efikasnosti te praktičnosti.

Nadalje, neki od motiva navedenih u istraživanju Hoffinger i Neumann (2008) (Bachinger i Pelikan, 2009; prema Bolivar, Aertsen i Vanfraechem, 2009) provedeno u Austriji na uzorku od 67 žrtvi su potreba za izražavanjem svojih osjećaja počinitelju. Također, žrtve su navodile kako je njihova dužnost susresti se s počiniteljem. S druge strane, 15% žrtava navodi kako su osjećale pritisak da moraju sudjelovati u procesu, bilo to od strane medijatora ili od strane pravosuđa. Od velike je važnosti da je žrtvin pristanak donesen njenom slobodnom odlukom bez ikakvog pritiska kako bi proces bio uspješan (Žižak i Miroslavljević, 2013). Wemmers (2002) je analizirala u svom evaluacijskom istraživanju 25 slučajeva restorativne pravde u kojima se govorilo o iskustvu, percepciji i motivaciji žrtve te je kao jedan od razloga demotiviranja žrtve bio osjećaj pritiska za sudjelovanjem u procesu. Žrtve su navele kako su već prilikom zaprimanja poziva za sudjelovanje u procesu osjećale neugodne ili teške emocije te nisu željele pristati, ali su nagovorene na to.

Još neki od razloga zašto su žrtve odlučile da ne žele sudjelovati u procesima restorativne pravde su: smatraju da ne vrijedi ulagati previše truda za sudjelovanje, da je susretanje s počiniteljem nepotrebno ili da je kazneno djelo trivijalno za izdvajanje vremena za susret (Wemmers i Canuto, 2002).

Zaključno, možemo postaviti pitanje zašto je važno proučavati motivaciju žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima? Odgovor je upravo činjenica da osim što je važno analizirati ju zbog samog uvida u perspektivu žrtve i njenog doživljavanja restorativne pravde, također ju je važno

proučavati u kontekstu uspješnosti restorativnih procesa. Miroslavljević (2015a) navodi kako je motivaciju i očekivanja žrtve od procesa važno promatrati kako bi mogli prepoznati koje su to dobici koje je žrtva imala od procesa odnosno što se od tih očekivanja žrtve ostvarilo pri samom završetku procesa. Prema tim informacijama možemo zaključiti je li proces bio uspješan i je li zadovoljio osnovna načela i ciljeve kojima se vodi. Također, od velike važnosti je i uzeti u obzir sve navedene činjenice kako bi nam ubuduće kao stručnjacima bilo lakše podići motivaciju žrtava za sudjelovanje u restorativnim procesima i adekvatno im pristupiti u zahtjevnim situacijama.

5.1. Počinitelj i njegov utjecaj na motivaciju žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima

Počinitelj, kao i žrtva, važan je subjekt u restorativnom procesu jer zbog nastalog kaznenog djela i dinamike njihovog odnosa, može se doći do zanimljivih zaključaka o tome zašto se žrtve odlučuju sudjelovati u restorativnom procesu te kako neka individualna obilježja počinitelja i njegova motivacija i spremnost za sudjelovanje mogu utjecati na žrtvinu motivaciju. Miroslavljević (2015a) navodi kako žrtve uglavnom većinu informacija o počinitelju i njegovoj motivaciji i spremnosti za sudjelovanjem mogu dobiti od posrednika, osim u slučajevima gdje se žrtva i počinitelj poznaju otprije.

Počinitelji najčešće pristaju na određene uvjete i oblike intervencija vođeni ekstrinzičnom motivacijom-da se izbjegne sankcioniranje ili zbog toga što je određena intervencija uvjetovana od strane državnog odvjetništva ili suda. Ono što stručnjaci danas nastoje postići jest pobuditi intrinzičnu motivaciju kod počinitelja kroz motivacijske intervjuje i različite oblike intervencija gdje je u fokusu rad na dugoročnoj promjeni ponašanja zato što to počinitelj želi, a ne zato što mora (Juvenile Justice System Enhancement Strategy, 2015). Također, neki od motiva može biti i želja za što bržim izbjegavanjem pravosudnog sustava i odrađivanjem nametnute obaveze kako bi se ponovno reintegrirao u zajednicu (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006).

Ne, ne smijemo zanemariti i one počinitelje koji uistinu budu vođeni intrinzičnim motivima i potrebama u ovom procesu. Tako neki autori navode određene intrinzične motive koji se javljaju kod počinitelja poput želja za nadoknadom štete, isprika žrtvi ili jednostavno želja da se pomogne žrtvi i učini dobro djelo (Umbreit i sur., 2003; prema Umbreit, Vos i Coates, 2006).

Mirosavljević (2015a) opisuje kako žrtve doživljavaju neke od razloga počinitelja za sudjelovanjem u procesu te ih karakteriziraju kao one koji su usmjereni na vlastiti interes i na interes žrtve. Vlastiti interes počinitelja odnosio bi se na njegovu ekstrinzičnu motivaciju i željom za izbjegavanjem suda i održavanjem „čistog“ policijskog dosjea. S druge strane, žrtve su više cijenile počinitelje koji su se vodili interesom žrtve (intrinzičnom motivacijom) što je često bio slučaj kod onih počinitelja i žrtava koji su se poznavali otprije.

S obzirom na gore navedeno, u svezi toga dovodi se pitanje žrtvine percepcije počinitelja općenito i njegove motivacije te kako to utječe na njenu motivaciju i doživljaj samog procesa. Žrtvina negativna percepcija o počinitelju može utjecati na njenu motivaciju i spremnost za sudjelovanje (Bolivar, 2013; prema Mohammad i Azman, 2021). Kao što je već poznato, restorativni procesi da bi bili uspješni polaze od premise da i jedna i druga strana moraju dobrovoljno sudjelovati u procesu, odnosno samostalno donijeti odluku. Počinitelji ponekad pristaju na sudjelovanje, ali čine to iz različitih razloga, a ne isključivo zato da riješe konflikt sa žrtvom i preuzmu odgovornost za kazneno djelo. Upravo to može smanjiti i motivaciju same žrtve ako joj počinitelj dao do znanja da ovdje nije dobrovoljno već da je tu zato što mora (Larkins, 2018).

Preuzimanje odgovornosti za počinjeno kazneno djelo je jedan od glavnih ciljeva restorativne pravde i restorativnih procesa, a upravo je to važan čimbenik koji utječe ne samo na tijek cijelog procesa nego i na motivaciju žrtve. Jasno je da ako počinitelj ne preuzme odgovornost za svoje kazneno djelo, restorativni proces otpočeka nema smisla. No, kada počinitelj jasno da do znanja žrtvi da je preuzeo odgovornost za kazneno djelo koje je počinio, to itekako utječe na njenu motivaciju i želju za sudjelovanjem jer joj daje do znanja da se i on vjerojatno želi potruditi u ovom procesu (Dijk i sur., 2020).

Neiskrenost počinitelja ih dodatno demotivira i degradira, a ponekad se mogu osjetiti ponovno viktimizirano jer im opet čini nešto nažao (Stoffels, 2020). Wemmers i Canuto (2002) također navode iskrenost, odnosno neiskrenost počinitelja kao jedan od čimbenika koji utječe na motivaciju žrtve, a koji žrtve prepoznaju i osjete prilikom komunikacije s počiniteljem. Mirosavljević (2015a) u istraživanju spominje i važnost neverbalne komunikacije kroz koju se može detektirati njegova iskrenost. Kao primjer navode kontakt očima, pokazivanje treme, gledanje u pod, crvenilo u licu, ali i neke pokazatelje neiskrenosti poput podsmjehivanja.

Nadalje, aktivna participacija počinitelja prije i za vrijeme trajanja procesa, u kontekstu odaziva na susret te aktivnog sudjelovanja prilikom provođenja restorativnog procesa također utječe na

žrtvinu motivaciju te može doprinijeti poboljšanju odnosa (Zehr i Mika, 2003; prema Mohammad i Azman, 2021).

Počinitelji koji iskazuju svoje emocije te otvoreno razgovaraju o događaju prije i tokom procesa također mogu pozitivno utjecati na motivaciju žrtve u smislu da žrtva uvidi da je i počinitelj normalna osoba koja griješi kao i ona sama. Mason i Osterman (2017) navode kako je upravo iskazivanje srama i osjećaja krivnje utjecalo i doživljaj počinitelja od strane žrtve jednako kao i na samu uspješnost restorativnog procesa (prema Suzuki i Yian, 2020).

Negativan pristup i stavovi počinitelja prema žrtvi, medijatoru i samom procesu općenito mogu negativno utjecati i na žrtvinu motivaciju. Tako primjerice hostilnost, dominantnost i netolerancija mogu direktno utjecati na žrtvu i njenu želju da se uključi ili nastavi s procesom. U takvim slučajevima može se i dogoditi da se čitav proces preusmjeri na počinitelja i njegovo ponašanje, a žrtvu stavi u drugi plan što je također nešto što se želi izbjeći u uspješnom procesu.

Mirosavljević (2015a) u svom istraživanju navodi kako na žrtvinu motivaciju također utječe ranija isprika počinitelja, prije samog dolaska na susret. Navode kako su i prije početka samog procesa procijenili da je počinitelj iskren te ima dobre namjere, što je njima dodatno ulilo povjerenje u njega. S druge strane, iskrena odnosno neiskrena isprika se navodi kao vrlo važan kriterij u kontekstu motivacije žrtve s obzirom kako ju počinitelj „ponudi“ .

Iz navedenih saznanja, može se zaključiti da počinitelj kao sudionik u restorativnom procesu osim što je počinjenim kaznenim djelom direktno utjecao na stanje žrtve, kasnije itekako ima utjecaj na motivaciju žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima. U obzir se uzima njegovo preuzimanje odgovornosti, ponašanje prije i za vrijeme procesa te način na koji komunicira sa žrtvom, ali i posrednikom.

5.2. Uloga posrednika u motiviranju žrtve za sudjelovanje u procesu

Posrednik u procesima restorativne pravde ima posebnu ulogu u vođenju procesa. S obzirom da se nalazi u specifičnoj situaciji u kojoj predstavlja treću, neutralnu stranu koja usmjerava proces i pokušava razriješiti konflikt zajedno s žrtvom i počiniteljem, neupitno je da ima veliku ulogu i motivirati sudionike i prije i za vrijeme trajanja procesa. Postoje različiti dokumenti koji definiraju određena načela kojih se posrednik mora pridržavati kako bi restorativni proces bio uspješan, a njegovo djelovanje profesionalno. Neki od njih su Preporuka Vijeća ministara

državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima (2018) te Etičkog kodeksa posrednika u izvansudskoj nagodbi za mlade u sukobu sa zakonom iz 2014. godine. Neke od preporuka u ova dva dokumenta vezano za ulogu posrednika i motivaciju žrtve bit će razrađeni u slijedećim dijelovima rada.

Na samom početku, Etički kodeks posrednika u izvansudskoj nagodbi za mlade u sukobu sa zakonom (2014) kako posrednik mora osigurati vrijeme za poticanje i utvrđivanje interesa sudionika, iznosi opcije koje bi mogle odgovarati njihovim potrebama te jača njihovu autonomiju i motivira ih da sami zastupaju svoje interese u procesu izvansudske nagodbe. Ovo načelo se direktno veže na ulogu posrednika u motiviranju žrtve da sudjeluje u restorativnom procesu ako procijeni da je žrtva spremna na to.

Slijedeće načelo koje posrednik treba poštovati jest naglašavanje dobrovoljnosti za sudjelovanje u procesu te nikako ne prisiljavati ili nagovarati ni žrtvu ni počinitelja na sudjelovanje u procesu jer to isključivo treba biti njihova slobodna odluka (Žižak i Mirosavljević, 2013). Kao što su istraživanja pokazala, osjećaj prisile za sudjelovanjem negativno utječe na motivaciju žrtve. Mirosavljević (2015a) i u svom istraživanju potvrđuje da su neke od žrtava imale osjećaj da su prisiljene sudjelovati u procesu te su zato imale negativan doživljaj posrednika, ali i procesa.

Što se tiče pripreme za ulazak u proces, žrtve navode kako ih je posrednik pripremao prije samog početka (konkretno u slučajevima medijacije između žrtve i počinitelja) te im je to mnogo doprinijelo u razumijevanju čitavog procesa, ali i postavljanju i definiranju očekivanja koje imaju o trajanju procesa, ishodima, načinima na koji se provodi i sl (Suzuki i Yuan, 2020). Posrednici moraju biti svjesni koji utjecaj imaju na žrtvu, njenu motivaciju i želju za sudjelovanjem jer su s njom (i s počiniteljem) od samog početka do kraja procesa. Upravo zato zaduženi su za motiviranje žrtve (gdje se i dalje ne smije zanemariti njen konačni dobrovoljni pristanak na sudjelovanje), a pri tome moraju paziti da ponovno ne viktimiziraju žrtvu, ali i da je pripreme za ulazak u proces. Osim što komuniciraju sa žrtvom jednako tako komuniciraju s počiniteljem te mogu utjecati i na njegovo ponašanje koje u nekom trenutku može biti neprimjereno, a itekako utječe na žrtvu i njeno stanje (Wemmers i Canuto, 2002).

Priprema za ulazak u proces se direktno nadovezuje na dužnost posrednika da informira žrtve jer upravo se na taj način žrtvi restorativan proces može prikazati u pravom svjetlu. Kao što je već navedeno, žrtve iskazuju kako im je bitno dobiti prave informacije od strane stručnjaka kako bi mogle donijeti odluku žele li se susresti s počiniteljem ili ne. Posrednik je taj koji

kontaktira žrtvu i poziva na susret, odnosno daje joj početne informacije i najčešće ima inicijalni susret sa žrtvom u kojem započinje proces medijacije, a žrtve navode kako cijene kada su kontaktirane i potaknute da sudjeluju u procesu i da im se sviđa mogućnost da u bilo kojem trenutku, iako prvotno odbiju sudjelovati u procesu, u određenom vremenskom periodu mogu kontaktirati posrednika i promijeniti svoje mišljenje. Iz toga proizlazi važnost fleksibilnosti sustava i na kraju krajeva i posrednika (Van Camp i Wemmers, 2017).

Nadalje, posrednik je zadužen za održavanje pozitivne atmosfere u kojoj se i jedna i druga strana osjećaju sigurno i uvaženo te svojim znanjem i kompetentnošću nastoji održati korektnu komunikaciju između dvije strane. Ovdje se može i nadovezati neposrednost kao jedno od načela posredovanja u kojem je važno da posrednik omogući susret žrtve i počinitelja licem u lice, ali da prije toga pripremi žrtvu koje nerijetko imaju ambivalentno razmišljanje o tome žele li se susresti s počiniteljem ili ne (Žižak i Miroslavljević, 2013). Preporuka Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima (2018) spominje dužnost kreiranja sigurnog i ugodnog okruženja u kojem se proces restorativne pravde provodi od strane posrednika te vještine posrednika da pripremi i jednu i drugu stranu na susret licem u lice, a ako primijeti da se jedna strana ne osjeća ugodno ili sigurno, to zna prepoznati i po potrebi obustaviti susret. Miroslavljević (2015a) u svom istraživanju navodi neke od izjava žrtava da su posrednici bili izrazito brižni kada su prepoznali da je žrtvi nelagodno, a tokom čitavog procesa su predstavljali moralnu podršku. Osim toga, posrednik u očima žrtava ima veliku ulogu u kreiranju ugodne atmosfere gdje se osjećaju opušteno.

Neutralnost posrednika žrtve, ali i počinitelji smatraju pozitivnom i motivirajućom jer se osjećaju prihvaćeno i nemaju osjećaj osuđivanja od strane posrednika (Suzuki i Yuan, 2020). Kada govorimo o neutralnosti, posrednik nikako ne smije utjecati na ishod procesa. U pravilu je posrednik zadužen samo za to da facilitira proces, a ne i da utječe na njegov ishod u smislu donošenja odluka o tome koji oblik sporazuma ili nadoknade će se izvršiti jer to trebaju ispregovarati jedino i isključivo žrtva i počinitelj. U istraživanju Linsa (1998; prema Pelikan, 2010; prema Miroslavljević, 2015a) sudionici smatraju da je posrednik imao veliki utjecaj na ishod procesa, a čak se 16% njih složilo da nisu imali priliku doprinijeti ishodu nagodbe. Ova saznanja se kose s gore navedenim motivima koje žrtva navodi kao važnim za sudjelovanje u restorativnom procesu pa samim time negativno utječu na motivaciju žrtve.

I u Etičkom kodeksu posrednika u izvansudskoj nagodbi za mlade u sukobu sa zakonom (2014) navodi se da proces izvansudske nagodbe može i ne mora završiti sporazumom, ali posrednik

ne smije imati utjecaj na ishod već je sporazum rezultat dogovora između žrtve i počinitelja te se on donosi jedino ako su i jedna i druga strana zadovoljne i pristanu na to.

Nepriistranost posrednika je još jedno od načela posredovanja koje je izuzetno važno provesti u praksi s obzirom da istraživanja pokazuju da na motivaciju i zadovoljstvo restorativnim procesima itekako utječe ponašanje posrednika, posebice ako zauzima strane (žrtve ili počinitelja). Umbreit (1999) u svom istraživanju navodi kako su žrtve koje su sudjelovale u procesu medijacije imale osjećaj da je posrednik više usmjeren prema počinitelju odnosno da proces ide u njegovu korist. To je još više utjecalo na njihovu motivaciju, stanje i osjećaj viktimiziranosti, a već je navedeno da je glavna zadaća posrednika biti neutralan i nepristran u procesu (prema Wemmers i Canuto, 2002).

Stručnjaci/ posrednici, ali i drugi sudionici procesa poput državnog odvjetnika, probacijskih službenika i ostalih osoba svojim stavovima prema počinitelju mogu motivirati ili demotivirati žrtvu za sudjelovanje u procesu. Primjerice, kada stručnjaci imaju isključivo punitivni stav prema počinitelju dok je uz sve to pravosudni sustav nefleksibilan i manje orijentiran na žrtvu, motivacija žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima se smanjuje jer je otpočetak krivo usmjeravana. Ako posrednik od početka ima negativan stav prema restorativnom procesu i počinitelju, jednako tako mogu utjecati na žrtvu, njen stav i motivaciju (Eden, 2003; prema Mohammad i Azman, 2020).

Žrtve doživljavaju posrednika kao osobu od povjerenja te im upravo posrednik pruža podršku kako bi se mogli susresti uživo s počiniteljem i pregovarati o ishodu procesa. Kada žrtva to prihvati na kognitivnoj razini, onda se na emocionalnoj razini osjeća sigurnije za zajednički susret. Zato je izrazito važno da posrednik ima dobre komunikacijske vještine, vještine aktivnog slušanja i općenito vještine rada s ljudima u ovakvim delikatnim i stresnim situacijama (Miroslavljević, 2015a).

Preporuka Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima (2018) navodi kako posrednici prije početka rada (ali cijelo vrijeme i kontinuirano za vrijeme rada) moraju proći obuke koje će im omogućiti visok nivo kompetencija u kontekstu usvajanja vještina za rješavanje sukoba, konkretnih zahtjeva za rad sa žrtvama i njihovog motiviranja i sl.

Pripremljenost posrednika i postojanje protokola je važno za vođenje samog procesa, ali i za uspješan ishod. Također, važno je i za motiviranje sudionika jer što je posrednik spremniji i fokusiran na sam proces tako se to odražava i na same sudionike. Posebice su važni protokoli

prilikom razgovora sa žrtvom s obzirom da se ona nalazi u osjetljivijem položaju i iziskuje više pripreme prilikom rada s njom (Alberta Restorative Justice Association, 2015).

Neke karakteristike i sposobnosti posrednika koji su izrazito pozitivne za žrtvu, počinitelja i sam proces jest stalna prisutnost i zainteresiranost za sudionike u procesu i sam proces, iskazivanje osjećaja razumijevanja i empatije, postojanje svojevrsne intuicije posrednika i vlastite stručne procjene u određenim situacijama gdje reagira profesionalno te ohrabivanje i poticanje sudionika da se otvore jedno drugome i opušteno komuniciraju (Umbreit, Bradshaw i Coates, 2001). Istraživanje je pokazalo da žrtve primjećuju kada je posrednik kompetentan u komunikaciji i zainteresiran za rad sa obje strane-kada je pažljiv, strpljiv, posvećen, obziran, komunikativan i sl. (Mirosavljević, 2015a).

Osim što je izrazito važno da posrednik posjeduje određena teorijska znanja ne smije se zanemariti njegova fleksibilnost i prilagodljivost posebice prilikom rada s žrtvama različitog kulturološkog, vjerskog i etničkog porijekla te razumijevanje kulture i društvenog konteksta u kojem sudionici procesa žive. Dakle, posrednik mora znati facilitirati proces s različitim grupama ljudi te time prilagoditi proces njihovim potrebama (Alberta restorative justice association, 2015). Ovo načelo spominje se i u Preporuci Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima (2018) gdje se navodi da posrednik mora imati određena znanja i senzibilitet za rad u multikulturalnom okruženju.

Mohammad (2015) u svom istraživanju s različitim žrtvama kaznenih djela navodi kako su žrtve navodile da im je bilo izrazito drago kada su stručnjaci s kojima su surađivali prilikom trajanja kaznenog procesa (između ostalog i slučajevi medijacije) vodili računa o poštivanju kulturološkog i religijskog aspekta njihovog života, vjerovanja i potreba te su i na temelju toga djelomično oblikovali proces i dali priliku žrtvama da izraze svoje stavove i doživljaje.

Kada sumiramo sva dosadašnja saznanja o ulozi posrednika u čitavom procesu motiviranja žrtve za sudjelovanje u restorativnim procesima, dolazimo do zaključka da je upravo posrednik osoba koja direktno, kroz razgovor i pripremu žrtve za ulazak u proces, može utjecati na njenu motivaciju, ali i ima dovoljna stručna znanja i kompetencije da prepozna razinu motivacije i što sve može utjecati na nju. Kao što je već rečeno, motivi i potrebe žrtve mogu biti dobro evaluacijsko sredstvo uspješnosti procesa restorativne pravde, a posrednik je taj koji barata tim informacijama i utječe na motivaciju i jedne i druge strane.

6. ZAKLJUČAK

Kroz pregled literature može se zaključiti da je restorativna pravda koncept koji je raširen u cijelom svijetu te se brojni stručnjaci zanimaju za ovu temu i istražuju njezine različite sfere. Osim toga, različite međunarodne regulative, dokumenti i propisi potiču razvoj restorativne pravde i njenu primjenu u sankcioniranju kriminaliteta. S obzirom na to, jasno je da je i Hrvatska različitim europskim regulativama prihvatila restorativnu pravdu kao reakciju na kriminalitet te je na različite načine implementira u svoj pravosudni sustav. Međutim, dovodi se u pitanje uspješnost implementacije restorativnih procesa i njihove praktične provedbe u praksi te se samim tim povlači pitanje ispravne evaluacije procesa koja je od velike važnosti za daljnji rad i poboljšanje postojećih intervencija.

Što se tiče motivacije žrtava za sudjelovanje u restorativnim procesima, istraživanja pokazuju da žrtve generalno jesu motivirane za sudjelovanje u procesima, ali postoje određeni čimbenici koji mogu utjecati na njihovu motivaciju. Prvo se u obzir uzimaju emocije žrtve koje se često vežu uz sam čin kaznenog djela i počinitelja koje su uglavnom negativne. Zatim, stavovi žrtve prema počinitelju i njihova prosocijalna orijentacija i želje za pomaganjem počinitelju koja može doprinijeti motivaciji za sudjelovanjem. U obzir se također treba uzeti o kojem se kaznenom djelu radi te spremnosti žrtve za susret s počiniteljem.

Također, žrtvama je važno da su pravovremeno informirane o čitavom procesu kako bi mogle donijeti ispravnu odluku, a tu veliku ulogu ima posrednik. Nadalje, kroz pravilne informacije koje su upućene žrtvi, one mogu procijeniti efikasnost i brzinu postupka, a upravo to navode kao razloge za uključenje u restorativne procese. Od velike je važnosti da su žrtve dobrovoljno pristale sudjelovati u procesu i da ne osjećaju pritisak od strane posrednika ili bilo koje druge osobe. Aktivnom participacijom u procesu žrtve preuzimaju kontrolu i jačaju same sebe te samim tim stvaraju bolju sliku o sebi.

Izuzev toga, motivacija žrtava usko je povezana i s oblikom kompenzacije koja im se nudi. Isprika kao oblik simboličke nadoknade pokazala se kao poželjnija kod žrtava, posebice kada se počinitelj ispričao i prije procesa-to je žrtvu dodatno motiviralo da nastavi sudjelovati u procesu. S druge strane, motivacija žrtve je bila visoka upravo zbog materijalne nadoknade koja im je u tom trenutku bila važna.

Počinitelj i njegovo ponašanje također utječu na motivaciju žrtve-ako žrtva uoči da je počinitelj iskren i ako preuzme odgovornost za svoje ponašanje, njena motivacija za sudjelovanjem raste.

Također, doživljaj počinitelja kao normalne osobe i stvaranje realne slike o počinitelju izrazito utječe na njenu spremnost da se uključi u proces. Određena ponašanja poput hostilnosti, dominantnosti ili omalovažavanja može negativno utjecati na motivaciju žrtve i s time narušiti odnos koji se pokušava obnoviti.

Posrednik ima neizmjerljivo veliko ulogu u kreiranju sigurne atmosfere prilikom susreta počinitelja i žrtve, ali on restorativni proces započinje i prije samog susreta. Razgovor sa žrtvom, informiranje žrtve, detektiranje njene razine motivacije i poticanje na aktivnu participaciju od velike je važnosti za motivaciju žrtve i sam proces. Također, važno je da ostane neutralan i nepristran tokom čitavog procesa, ali da prepozna situacije u kojima se žrtva osjeća nelagodno. Upravo specifična znanja, vještine i kompetencije koje se stječu kontinuiranim radom i educiranjem omogućuju posredniku da bude most između dvije strane.

Naposljetku, može se reći kako se motivacija žrtve za sudjelovanjem u restorativnim procesima ne može proučavati kao zaseban fenomen koji ima svoje striktno definicije i odrednice. Osim same žrtve i njenih doživljaja, u obzir se moraju uzeti i brojni drugi čimbenici koji indirektno utječu na njenu razinu motivacije. Konkretno, drugi sudionici u samom procesu-počinitelj, posrednik, uža i šira okolina žrtve i sl.

Kada se sve to uzme u obzir, jasno je da je važno proučavati motivaciju sudionika u restorativnim procesima kako bi mogli zaključiti što je to što je osobu nagnalo da se u zahtjevnoj situaciji gdje je počinjeno kazneno djelo priključi procesu, je li restorativni proces bio uspješan, jesu li ostvarena očekivanja koje su sudionici imali u procesu, jesu li njihove potrebe zadovoljene i što se može promijeniti kako bi proces ubuduće bio još uspješniji.

7. LITERATURA

1. Aertsen, I., Bolivar, D., Mesmaecker, V. i Lauwers, N. (2011). Restorative justice and the active victim: exploring empowerment. *Temida, Journal of victimization, human rights and gender*. 14 (1). 5-19.
2. Barton, C. (2000). Theories of Restorative Justice. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*. 2 (1).41-53.
3. Batchelor, D. (2021). *Challenging cases*. Restorative Justice Practitioner Guider.

4. Bazemore, G. i Umbreit, M. (2001): A Comparison of Four Restorative Justice Models. *Juvenile Justice Bulletin*. U.S. Department of Justice. Preuzeto s <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/184738.pdf> Pristupljeno: 09.07.2022.
5. Bolivar, D., Aertsen I. i Vanfraechem I. (2009). Victims and restorative justice: country reports. *European Forum for Restorative Justice*.
6. Braithwaite, J. (1996): Restorative justice and a better future (Crime, punishment and the criminal justice system). *The Dalhousie Review*. 76 (1). 9-31.
7. Choi, J. J, Bazemore, G., Gilbert, M.J. (2012). Review of research on victims experiences in restorative justice: Implications for youth justice. *Children and Youth Services Review*. 34 (1). 35-42.
8. Coates R.B, Umbreit M.S. i Vos, B. (2006). Responding to Hate Crimes through Restorative Justice Dialogue. *Contemporary Justice Review*. (9) 1. 7-21.
9. Davis, E. (2020): The Effectiveness of Rehabilitation in Modern Incarceration System. *A Journal of the Kansas Association of Teachers of English*. 6 (1). 92-95.
10. Direktiva 2012/29/EU europskog parlamenta i vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://mup.gov.hr/ostalo-48/online-prijave/zastita-djece-i-obitelji/korisni-materijali/281681> Pristupljeno: 26.07.2022.
11. Etički kodeks posrednika u izvansudskoj nagodbi za mlade u sukobu sa zakonom (2014). Preuzeto s: <http://www.uisn.hr/data/uploads/eticki-kodeks-posrednika-u-izvansudskoj-nagodbi.pdf> . Pristupljeno: 13.08.2022.
12. Fox, K. J. (2015). Trying to restore justice: Bureaucracies, risk management, and disciplinary boundaries in New Zealand criminal justice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59 (5). 519–538.
13. Frost, N., Abram, F. i Burgess, H. (2013). Family group conferences: Context, process and ways forward. *Child & Family Social Work*. 19. 480-490.
14. Gaudreault, A. (2005). The Limits of Restorative Justice. Preuzeto s: <https://www.canada.ca/en.html> . Pristupljeno: 13.06.2022.
15. Government of Canada. (2022). Victims' Experiences with, Expectations and Perceptions of Restorative Justice: A critical Review of the Literature. Preuzeto s: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rr01_9/index.html Pristupljeno: 10.08.2022.

16. Guide for developing Restorative Justice programs in Alberta (2015). Alberta Restorative Justice Association. Preuzeto s:
https://www.iirp.edu/images/pdf/xrJiON_ARJA_Guide-for-Restorative-Justice-2015-English.pdf . Pristupljeno: 13.08.2022.
17. Handbook on Restorative Justice Programmes (2006). United Nations Office on Drugs and Crime. Preuzeto s: <https://digitallibrary.un.org/record/617572?ln=en>
Pristupljeno: 12.07.2022.
18. Hershenov, D.B. (2002): Restitution and reconciliation. State University of New York.
19. Hotaling, G. T. i Buzawa, E. S. (2003). Victim satisfaction with criminal justice case processing in a model court setting. U.S. Department of Justice. Preuzeto s:
<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/victim-satisfaction-criminal-justice-case-processing-model-court> . Pristupljeno: 10.08.2022.
20. Hrvatska enciklopedija. (2022). <https://www.enciklopedija.hr/> Pristupljeno:
13.06.2022.
21. Jakšić, J. (2003). Motivacija. Psihopedagoški pristup. *Kateheza*. 25 (1). 5-16.
22. Jonas-van Dijk, J., Zebel, S., Claessen, J. i Nelen, H. (2019). Victim–Offender Mediation and Reduced Reoffending: Gauging the Self-Selection Bias. *Crime & Delinquency*. 66 (6-7). 949-972.
23. Juvenile Justice System Enhancement Strategy. (2015). Preuzeto s:
<https://www.jcjc.pa.gov/Balanced-Restorative-Mission/Pages/SystemEnhancementStrategy.aspx>. Pristupljeno: 13.07.2022.
24. Koller-Trbović, N. (2013): Model izvansudske nagodbe prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u republici Hrvatskoj. U: Koller-Trbović, N. (ur.), *Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF. 44-73.
25. Koller-Trbović, N. i Gmaz-Luški, V. (2006). Primjena izvansudske nagodbe (medijacija) u pretkaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 13 (2): 933-956.
26. Krstinić, M. i Pauković, M. (2020). Ekstrinzična i intrinzična motivacija za učenje stranog jezika u poslovnom okruženju. *Obrazovanje za poduzetništvo*. 10 (1). 76-83.

27. Larkins, I. (2018). Apology effectiveness: The impact of prior wrongful behaviour and voluntariness of apologies within juvenile justice. Edith Cowan University. Preuzeto s: https://ro.ecu.edu.au/theses_hons/1507.
28. Larkins, I. (2018). Apology effectiveness: The impact of prior wrongful behaviour and voluntariness of apologies within juvenile justice. (Završni rad). Edith Cowan University
29. Ljubotina, D. (2004). Mladi i socijalna pravda. *Revija za socijalnu politiku*. 11 (2). 159-175.
30. Marshall, T.F. (1999): Restorative justice: An overview. London: Information Publications & Group.
31. Maršavelski, A. i Ivanušić, K. (2021). Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*. 28 (2). 473-505.
32. Mezak, M. (2018). Restorativna pravda iz perspektive stručnjaka u sustavu pravosuđa. (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
33. Mirosavljević, A. (2014). Medijacija u kaznenim predmetima. U: Tjedan mirenja.
34. Mirosavljević, A. (2015a): Izvansudska nagodba - perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom. (Doktorski rad). Pravni fakultet, Zagreb.
35. Mirosavljević, A. (2015b). Pregled istraživanja modela restorativne pravde. Materijali s predavanja u okviru predmeta Izvansudska nagodba. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
36. Mohammad, T. i Azmann, A. (2015). Surveying Citizen Satisfaction with the Criminal Justice System in Malaysia. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*. 23 (2). 277 – 302.
37. Mohammad, T. i Azmann A. (2020). ‘Do i want to face the offender?’: Malaysian victims’ motivation for participating in restorative justice. *Contemporary Justice Review*. 24. 1-22.
38. Nahmias, E. i Aharoni, E. (2017): Communicative Theories of Punishment and the Impact of Apology. U: C.W. Suprenant (ur.): Rethinking punishment in an era of mass incarceration. Routledge.
39. Paul, G. D. i Schenck-Hamlin, W. J. (2017). Beliefs about victim-offender conferences: Factors influencing victim-offender engagement. *Conflict Resolution Quarterly*, 35 (1), 47–72.

40. Pavlović, M. (2020). Uloga motivacije u procesu učenja. (Završni rad). Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek.
41. Preporuka Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima (2018). Preuzeto s: <https://rm.coe.int/1680990d13> . Pristupljeno: 13.08.2022.
42. Reeve, J. (2010). *Razumijevanje emocija i motivacija*. Zagreb: Naknada Slap.
43. Rossner, M. (2019): Restorative justice, anger, and the transformative energy of forgiveness. *The International Journal of Restorative Justice*. 2 (3). 368-388.
44. Schiff, M., Bazemore, G. i Brown, M. (2011). Neighborhood Accountability Boards: The Strength of Weak Practices and Prospects for a “Community Building” Restorative Model. *Washington University Journal of Law and Policy*. 36 (17). 17-46.
45. Stjepanović, N. (2019). Utjecaj motivacijskih čimbenika na zadovoljstvo poslom među zaposlenicima u IT sektoru. (Diplomski rad). Fakultet Informatike, Pula.
46. Stoffels, J. (2020). Victim-offender mediation in the Netherlands. Tilburg University.
47. Suzuki M. i Yuan, X. (2021). How Does Restorative Justice Work? A Qualitative Metasynthesis. *Criminal justice and behavior*. 48 (10). 1347–1365.
48. Suzuki, M. (2020). From 'What Works' to 'How It Works' in Research on Restorative Justice Conferencing: The Concept of Readiness. *The International Journal of Restorative Justice*. 3 (3). 356-373.
49. Šejtanić, S. (2010). Motivacija kao pedagoška dimenzija stila rada nastavnika i njena povezanost sa školskim uspjehom. *Naša škola*. 1-2. 227-235.
50. Šufraj, I. (2020). Motivacija turista pri odabiru kontinentalnih turističkih destinacija RH. (Diplomski rad). Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije, Pula.
51. Umbreit M.S., Bradshaw W. i Coates, R.B. (2001). Victim Sensitive Offender Dialogue in Crimes of Severe Violence; Differing Needs, Approaches, and Implications. University of Minnesota.
52. Umbreit, M.S. i Petterson Armour, M. (2011). Restorative Justice and Dialogue: Impact, Opportunities, and Challenges in the Global Community. *Washington University Journal of Law and Policy*. 36 (5). 65-89.
53. Uysal, T.H, Aydemir, S. i Genç, E. (2017). Maslow's hierarchy of needs in 21st century: The examination of vocational differences. U: Hasan, A., Elliott R. L,

- Turgeon E. i Atik, A. (ur.), *Researches on Science and Art in 21st Century Turkey*. 23 (1). 212-227.
54. Van Camp, T. i Wemmers, J. (2016). Victims' reflections on the proactive and protective approach to the offer of restorative justice: The importance of information. *Canadian Journal for Criminology and Criminal Justice*. 58 (3). 415-442.
55. Vugrinec, M. (2019). Motivacijske teorije i njihovi primjeri iz prakse. (Završni rad). Fakultet organizacije i informatike, Varaždin.
56. Vujasinović, I. (2019): Kriteriji nalaganja Drugih obveza u sklopu uvjetovanog oportuniteta za mlade u sukobu sa zakonom. (Diplomski rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
57. Walgrave, L. (2011): Investigating the potential of restorative justice practice. *Washington University Journal of Law & Policy*. 36. 91-139.
58. Weinman, C. (2014). Victims in Justice: The Effect of Personal Attributions on Public Perceptions of Restoration, Reparation and Victim Participation. (Završni rad). University of Minnesota.
59. Wemmers, J. (2002): Victims' Experiences with, Expectations and Perceptions of Restorative Justice: A Critical Review of the Literature, Department of Justice Canada, Ottawa. Preuzeto s: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/victim/rr01_9/rr01_9.pdf . Pristupljeno: 09.08.2022.
60. Wemmers, J. i Canuto, M. (2002). Victims' Experiences with, Expectations and Perceptions of Restorative Justice: A Critical Review of the Literature. University of Montréal.
61. Witvliet, C. V. O., Wade, N. G., Worthington, E. L., Jr., Root Luna, L., Van Tongeren, D. R., Berry, J. W. i Tsang, J.A. (2020). Apology and restitution: Offender accountability responses influence victim empathy and forgiveness. *Journal of Psychology and Theology*, 48 (2), 88–104.
62. Zakon o kaznenom postupku (2008). Narodne novine, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku> Pristupljeno: 31.07.2022.
63. Zakon o sudovima za mladež (2011). Narodne novine, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/180/Zakon-o-sudovima-za-mlade%C5%BE> .Pristupljeno: 13.07.2022.

64. Zehr, H. (2002): *The little book of Restorative justice*. Pennsylvania: Good Books, Intercourse.
65. Žižak, A. i Mirosavljević, A. (2013): Restorativna pravda: teorijsko-filozofsko i konceptualno-operacionalno utemeljenje za izvansudsku nagodbu. U: Koller-Trbović, N. (ur.), *Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF. 9-29.